

ORTAKLIK MEVZUATI AÇISINDAN TÜRKİYE CUMHURİYETİ UYRUKLUĞUNDAKİ GERÇEK VE TÜZEL KİŞİLERİN AVRUPA BİRLİĞİ HUKUK DÜZENİNDE AÇABİLECEKLERİ DAVALAR

Araş. Gör. Sercan Reçber*

Giriş

Ortaklık mevzuatı¹ uyumsuzluklar konusunda çeşitli yöntemler öngörmekle beraber bu yöntemler, çoğunlukla siyasi nitelikte olup, açıklıktan yoksundurlar. Avrupa Birliği Adalet Divanı (ABAD) tarafından tesis edilen pek çok kararda da belirtildiği gibi, ortaklık mevzuatı AB hukuk düzeninin bir parçasını oluşturmaktadır². Bu bağlamda değerlendirildiğinde, Avrupa Birliği (AB) hukuk

* Marmara Üniversitesi Milletlerarası Hukuk Anabilim Dalı, e: posta: sercancbr@gmail.com

¹ Yaklaşık yarım yüzyıllık bir geçmişe sahip olan Türkiye-AT/AB ilişkilerinin kaynağını ortaklık mevzuatı oluşturmaktadır. Bu sebeple Türkiye'nin AB ile olan ilişkileri sadece üye adaylığı süreci ile açıklanamaz. AT ile tesis edilen Ankara Anlaşması'nın yürürlüğe girmesiyle hukuksal anlamda başlayan ve üyelik hedefini de içeren ortaklık ilişkileri, AB'nin kurulmasıyla tesis edilen üye adaylığı sürecinde de devam etmektedir. 03.10.2005 tarihinde benimsenen tam üyelik müzakere çerçeve belgesiyle Türkiye-AB ilişkilerinin ne şekilde olacağı da somut bir içeriğe kavuşturulmuştur. Türkiye -AT/AB ilişkileri esas olarak ortaklık mevzuatı kapsamında yoğunlaşmış olsa da, Türkiye'nin AB'ne tam üyelik hedefinin de ortaklık mevzuatından ayrı düşünülmemesi gerekir. Ankara Anlaşması'nın hükümlerine bakıldığı takdirde, ortaklık mevzuatının öngördüğü şartların yerine getirilmesi koşuluyla Türkiye'nin tam üyeliğini içeren düzenlemeleri Ankara Anlaşması da içermektedir¹. Ankara Anlaşması, 12.09.1963 tarihinde imzalanıp, tarafların iç hukuklarında öngörülen usule göre onaylanıp 01.12.1964 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Ankara Anlaşması'nın yürürlüğe girmesiyle, Türkiye ile AT arasındaki hak ve yükümlülük içeren ilişkiler ortaklık mevzuatı çerçevesinde yürütülmüştür. Türkiye ile AT ortaklık mevzuatının asli normlarını Ankara Anlaşması, bu anlaşmanın ekleri durumunda bulunan protokoller, katma protokol ve eki olan tamamlayıcı protokoller ve uyum anlaşmaları oluşturmaktadır. Asli normlara dayanarak Ortaklık Konseyi tarafından tesis edilen tasarruf ve düzenlemeler de türeme normları oluşturmaktadır. Kamuran Reçber, **Türkiye- Avrupa Birliği İlişkileri**, Bursa: Alfa Aktüel Yayınları, 2. Baskı, Temmuz 2008, ss. 1-9. Ayrıca bkz. Tuğrul Arat; "Avrupa Birliği ile Türkiye Arasındaki İlişkiler ve Gümrük Birliği'nin Yeri", **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt 44, Sayı 1-4, Yıl 1995, ss. 587-606. Haluk Günöğür, "Ankara Anlaşması'nın Hukuksal Değerlendirilmesi", **İktisadi Kalkınma Vakfı Dergisi**, Sayı 58, Eylül 1988, ss. 54-62. Belirtmek gerekir ki, Türkiye-AT Ortaklık Konseyi herhangi bir AT ticaret anlaşması ile yaratılan en güçlü Ortaklık Konseyi olarak değerlendirilmektedir. Bkz. Steve Peers, "Living in Sin: Legal Integration Under the EC-Turkey Customs Union", *European Journal of International Law*, No: 7/3, 1996, pp. 411-430.

² ABAD'nda; "Hagemann" davasına ilişkin vermiş olduğu kararda, Topluluk tarafından akdedilen anlaşmaların usulüne uygun bir şekilde yürürlüğe girmesiyle, Topluluk tarafından yapılacak herhangi bir uygulama işlemine gerek duyulmaksızın, AB hukuk düzeninin bir parçasını oluşturduğunu belirtmiştir. C-181/73, Haegemann-Belgian State, 30.04.1974. Kararın İngilizce metni için bkz. <http://eurlex.europa.eu/smartapi/cgi/sgadoc?smartapi! celexplus!prod!CELEXnumdoc&lg=en&numdoc=61973CJO181>.

düzeninde³ kabul edilen dava türlerinin, ortaklık mevzuatı çerçevesinde hakları ihlal edilen, Türkiye Cumhuriyeti uyruklu gerçek ve tüzel kişiler tarafından açılması mümkündür.

Ortaklık mevzuatı kapsamında tesis edilen bir işlem veya gerçekleştirilen eylem sonucunda, haksız bir fiile maruz kalan gerçek ve tüzel kişiler, haklarının etkin kullanımı ya da zararlarının giderilmesi açısından Ankara Anlaşması'nın 25. maddesi (md.)⁴ uyarınca talep de bulunamamaktadırlar. Ankara Anlaşması'nın 25. md.'si, gerçek ve tüzel kişileri doğrudan ilgilendiren uyuşmazlıklara ilişkin hiçbir hüküm içermemektedir. Bu Anlaşmanın uygulanması nedeniyle, gerçek ve tüzel kişilerin haklarının olumsuz yönde etkilenmesi durumunda, bu durumu ortadan kaldırmak için başvurulabilecek makam veya yargı organı belirtilmemiştir.

Ankara Anlaşması'nın 25. md.'si uyarınca, uyuşmazlığın değerlendirilebilmesi için, bu maddenin 1. paragrafı (prg.) gereğince, uyuşmazlığın kişiselikten çıkartılarak, taraflarca kabul edilmesi ve uluslararası hukuk sùjeleri arasındaki uyuşmazlık niteliğine büründürülmesi gerekmektedir.

Ankara Anlaşması'nın 25. md.'si ve Gümrük Birliği Kararı'nın ilgili düzenlemelerinin, gerçek ve tüzel kişilerin haklarının korunması konusunda eksik ya da yetersiz kalması halinde, AB hukuk düzeninin kimi durumlarda ikame edici nitelikte kullanılması mümkündür⁵.

Çalışmamızın birinci kısmında, öncelikli olarak AB hukuk düzeninde kabul edilen dava türlerinin genel özellikleri hakkında teorik nitelikte bilgi verilip, ikinci kısımda bu bilgilere istinaden Türkiye Cumhuriyeti uyrukluğundaki gerçek ve tüzel kişilerin AB yargısında açtıkları davalardan örnekler sunulacaktır.

ABAD, 30.09.1987 tarihli ve C-12/86 sayılı Meryem Demirel davasına ilişkin ön kararın 7 no'lu prg.'nda; Ankara Anlaşması, Katma Protokol ve Ortaklık Konseyi Kararlarının AB hukuk düzeninin bir parçasını oluşturduğunu vurgulamıştır.

³ Lizbon (Reform) Andlaşması ile AB Kurucu Andlaşması ve AT Kurucu Andlaşması'nda değişiklik yapılmıştır. AB kurucu Andlaşması değişikliklere rağmen ismini korumakla birlikte AT Kurucu Andlaşması'nın ismi "Birliğin İşleyişine İlişkin Andlaşma" olarak değiştirilmekte ve AB tüzel kişilik kazanmaktadır. Kurucu Andlaşmalar'da yer alan Topluluk kelimesi yerini Birlik kavramına bırakmaktadır. Bu durumda, AB bünyesinde yer alan ve özellikle birinci sütunu oluşturan Topluluklara ilişkin tüm hususların yerini AB almaktadır. Bundan böyle Topluluklar hukuku yerine AB hukuku daha doğru bir ifadeyle AB hukuk sistemi kavramı kullanılmaya başlanacaktır. Çalışmamızda da bu değişiklikler uyarınca Birlik kavramı kullanılmıştır. Bu konuda daha geniş bilgi için bkz. Kamuran Reçber, "Avrupa Birliği'nde Değişim İhtiyacı: Avrupa Toplulukları Ortadan Kalkıyor", **Global Strateji Enstitüsü Dergisi**, Kış 2008, Sayı 12, Yıl: 3, ss. 86-87.

⁴ Ankara Anlaşması'nın 25. md.'si şu şekildedir:

1. Her Akit Taraf, Anlaşma'nın uygulama ve yorumu ile ilgili ve Türkiye'yi veya Topluluğu, Topluluk üyesi bir Devleti ilgilendiren her anlaşmazlığı Ortaklık Konseyi'ne getirebilir.

2. Ortaklık Konseyi anlaşmazlığı karar yolu ile çözebilir; keza anlaşmazlığı Avrupa Toplulukları Adalet Divanı'na ve mevcut herhangi bir yargı merciine götürmeyi kararlaştırabilir.

3. Taraflardan her biri, kararın veya hükmün yerine getirilmesinin gerektirdiği tedbirleri almakla yükümlüdür.

4. Anlaşmazlık, işbu maddenin 2. fıkrasına göre çözülmemiş ise, Akit Tarafların geçiş dönemi ve son dönemde başvurabilecekleri tahkim ve sair yargı usulü yollarını, Anlaşma'nın 8.Md.'si uyarınca Ortaklık Konseyi düzenler.

⁵ Kamuran Reçber, "Ortaklık Mevzuatına İstinaden Açılacak Davalar", **Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi**, Cilt 4, Sayı 14, Yıl 2008, s. 55.

1. AB Hukuk Düzeninde Kabul Edilen Dava Türleri

1.1. Tam Yargı Davaları (AB'nin Akit Dışı Sorumluluğu Kapsamında Açılabilen Davalar)⁶

AB hukuk düzeninde belirli alanlarda devredilen ulusal egemenlik yetkileri nedeniyle, AB yetkili kurumları aracılığıyla ulusal hukuk alanlarında doğrudan uygulanma kabiliyetine sahip tasarruflar oluşturabilmekte ve bu tasarruflar duruma göre ulusal hukuklarda doğrudan etki doğurabilmektedir. Bu bağlamda, AB kurumlarının veya ajanlarının, kimi durumlarda gerçek ve tüzel kişilerin haklarını veya menfaatlerini ihlal eden işlem veya tasarruflarda bulunmaları söz konusu olabilmektedir. Görevlilerin, görevlerinin icrası neticesinde oluşan bu zararlarla, AB kurumlarının *akit dışı sorumluluğu* denilmektedir. Davacılar AB organları ile gerçek ve tüzel kişilerdir. Davalı durumunda AB'nin organ ya da organları bulunmaktadır⁷.

AB bünyesinde yer alan kurumların akit dışı sorumluluğu, AB Kurucu Andlaşması'nın 268. md.'si ile 340. md.'sinin ikinci bendinde düzenlenmektedir. ABAD, tazminat davalarına ilişkin yetki verilmesini öngören 268. md. uyarınca, *"Avrupa Birliği Adalet Divanı 340. md.'nin 2. ve 3. bendlerinde belirtilen zararların tazminine ilişkin uyuşmazlıklara bakmaya yetkilidir"*. 340. md.'sinin ikinci bendinde ise *"Sözleşme dışı sorumluluk konusunda, Birlik kurumlarının veya memurlarının görevlerini yaparken yol açtıkları zararları, üye devletlerin ortak genel hukuk ilkelerine uygun olarak tazmin etmekle yükümlüdür."* Böylelikle, AB kurumlarının akit dışı sorumluluğu kapsamında ortaya çıkabilecek tazminat davalarının, AB yargı organlarının yetkileri kapsamına girdiği ve bu konuda herhangi bir ulusal ya da uluslararası yargı organının yetkili olmadığı belirtilmektedir⁸. Bu yetkinin, AB yargı organlarına münhasıran tanınması AB hukuk düzeninin birliğini sağlayıcı niteliktedir⁹.

Genel ve soyut anlamda değerlendirildiğinde, AB hukuk düzeninde akit dışı sorumluluğa ilişkin iddiaların kabul edilebilme koşulları şunlardır: AB kurumlarının ya da görevlilerinin eylem veya işlemlerinin hukuka aykırı olması,

⁶ Tam Yargı davaları hakkında daha geniş bilgi için bkz., Kamuran Reçber, **Avrupa Toplulukları İlk Derece Mahkemesi**, 1. Baskı, Bursa: Ezgi Kitapevi Yayınları, 2002, ss. 135-150; Sanem Baykal, **Avrupa Birliği Hukukunda Tazminat Davası**, Ankara: Yetkin Yayınları, 2006, passim.; Mustafa T. Karayiğit, **Avrupa Birliği Normlarının Denetiminde Gerçek ve Tüzel Kişiler Faktörü**, Ankara: Adalet Yayınevi, 2008, ss. 104-113; Tuğrul Arat, **Avrupa Toplulukları Adalet Divanı**, Ankara: Ankara Üniversitesi Avrupa Topluluğu Araştırma ve Uygulama Merkezi, 1989, ss. 85-94; Gülören Tekinalp- Ünal Tekinalp, **Avrupa Birliği Hukuku**, Beta Yayınları: İstanbul, 2. Baskı, 2000, ss. 256-259; Haluk Günüşur, **Avrupa Birliği'nin Hukuk Düzeni**, Avrupa Ekonomi Danışma Merkezi, Ankara, 2007, ss. 346-358.

⁷ Kamuran Reçber, Avrupa Birliği Kurumlar Hukuku ve Temel Metinleri, Alfa: Aktuel, Bursa, 1 Baskı, 2010, s. 301. Kamuran Reçber, "Ortaklık Mevzuatı İtibarıyla Türkiye Cumhuriyeti Uyruklu Gerçek ve Tüzel Kişilerin Topluluklar Yargısında Tam Yargı Davası Açılmaları: Yedaş davası Örneğinde Hukuksal Bir Analiz", **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Cilt 62, Sayı 3, Temmuz-Eylül 2007, s. 271.

⁸ ABAD'nın yargı yetkisinin mecburiliğine ilişkin olarak Bkz., Tuğrul Arat, **Avrupa Toplulukları Adalet Divanı**, Ankara Üniversitesi Avrupa Topluluğu Araştırma ve Uygulama Merkezi: Ankara, 1989, ss. 35-37.

⁹ AB yargı organlarına bütüncül bir şekilde, AB kurumlarının eylem veya işlemlerinin hukuka uygunluk denetiminin yapılması yetkisi verilmiştir. Bu yetkinin ulusal mahkemelere verilmiş olması halinde, AB hukuk düzenine ait tasarrufların tazminat davası aracılığıyla ulusal mahkemelerde denetlenmesi yolu açılacak ve bu durum, AB hukuk düzeninin birliğine zarar verebilecektir.

bu hukuka aykırılık sonucunda bir zararın doğması ve bu zararın hukuka aykırı eylem ya da işlem sonucunda meydana gelmesi yani nedensellik bağının bulunmasıdır. Dava açma süresi 5 yıldır. Sürenin başlangıcı ise, zarara yol açan eylemin yapıldığı ya da tesis edilen işlemin hukuki sonuç doğurduğu andır. AB kurumlarının akit dışı sorumluluğunda davacılar; AB üyesi Devletlerin uyrukluluğunda bulunan gerçek ve tüzel kişilerdir. Davalı olarak belirtilen AB kavramı ise, zarara eylem ve işlemleriyle neden olan kurum veya zarara yol açan ajanın içinde yer aldığı kurumdur. AB'nin akit dışı sorumluluğuna ilişkin açılan bir davada tazminat kararının verilebilmesi için davalının doğrudan bir zarara uğraması gerekmektedir. Burada söz konusu kusuru gerçekleştiren önemli olmamakta, önemli olan kusurun hizmetle ilişkili olmasıdır¹⁰.

Tazminat davalarında söz konusu olan sorumluluk bir kusur sorumluluğudur. Bu sorumluluk ise, hizmete ilişkin sorumluluk ve kişisel sorumluluk olarak ikiye ayrılmaktadır. Kişisel kusurlardan dolayı açılan tazminat davalarında, meydana gelen zarardan AB'nin sorumlu olabilmesi, zararın görevin icrası sırasındaki kusurlu bir eylem veya işlem sonucu meydana gelmesi halinde söz konusudur¹¹.

AB yargı organları, oluşan zararın AB kurumlarının veya ajanlarının eylem ve işlemlerinden kaynaklandığına karar verirse, davacıya tazminat ödenmesine hükmedecektir. Burada belirtilen bir tam yargı davasıdır ve bir idari faaliyetin süjelere zarar vermesinden kaynaklanmaktadır. Bu nitelikleriyle hüküm tespit değil, eda hükmü niteliğindedir. Bu bağlamda AB Kurucu Andlaşması'nın 280 md.'sinde de belirtildiği gibi "AB Adalet Divanı kararları, 299. maddede saptanan koşullar çerçevesinde cebri icra kabiliyetine sahiptir"¹².

1.2. İptal Davaları¹³

İptal davasının konusunu, AB kurumlarının AB hukuk düzenine uygun olmayan tasarrufları ve bu tasarruflar sonucunda zarar gören süjelerin durumu kapsamaktadır. Bu bağlamda, hukuki sonuç doğurmayan tasarruflara karşı iptal davası açılmamaktadır. İptal davaları; AB kurumlarının tesis ettiği türeme normlara (tüzükler, direktifler, genel kararlar ve ferdi kararlar) karşı bir koruma işlevi görmektedir. ABAD, iptal istemli kimi davalara ilişkin vermiş olduğu kararlarda, iptali istenen tasarrufları geniş bir şekilde yorumlayarak, şekli yorumun da ötesine geçerek, uygulama zorunluluğu doğuran tüm tasarruflar için iptal davası açılabileceğini belirtmiştir. Kısacası ABAD, hukuksal

¹⁰ Reçber, "Avrupa Birliği Kurumları...", op. cit., ss. 305-307.

¹¹ Buna ilişkin olarak Bkz., Günöğür, "Avrupa Birliği'nin Hukuk...", op. cit., ss. 351-356; Paul Craig-Grainne de Burca, **EU Law, Text, Cases and Materials**, 3. Edition, Oxford-New York, Oxford University Press, 2003, ss. 560-564. ABAD'nın tazminat davalarında, iptal davalarına kıyasla araştırma, inceleme ve hüküm verme yetkisi daha geniş kapsamlıdır. Tazminat davalarında, davanın konusunu teşkil eden eylem veya işlem sadece hukuki boyutlarıyla incelenmemekte, dava konusu işleme veya eyleme ilişkin maddi öğeleri de kapsayacak bir şekilde bütün öğeler incelenmekte, bunun sonucunda dava açan süjenin haklarının etkilenip etkilenmediğine göre karar verilir, sonuçta tazminata da hükmedilebilmektedir. Reçber, "Ortaklık Mevzuatına İstinaden...", op. cit., s. 67.

¹² Baykal, "Avrupa Birliği Hukukunda...", op. cit., ss. 144-145; Bu konuda daha geniş bilgi için Bkz. Gerrit Borchard, "The Award of Interim Measures by The European Court of Justice", **Common Market Law Review**, Vol 22, 1985, ss. 203-237.

¹³ Bu konuda daha geniş bilgi için bkz. Margot Horspool-Matthew Humphreys, **European Union Law**, Oxford University Press, 4 th edition, 2006, pp. 243-281. Alina Kaczorawska, **European Union Law**, Roudledge-Cavendish, 2008, pp. 403-453.

sonuçlar doğuran tüm AB hukuk düzenine ilişkin tasarruflara karşı iptal davası açılabilmesini belirtmiştir¹⁴.

İptal davası yoluyla, hem AB kurumlarının bağlayıcı tasarruflarının hukuka uygunluk denetimi gerçekleştirilmekte, hem de AB hukuk düzenine hakim olan ilkelerin, ABAD ve ABİDM tarafından yorumlanması ve geliştirilmesi imkanı doğmaktadır¹⁵.

İptal davasına konu olabilecek AB hukuk düzeni tasarrufları, AB Kurucu Andlaşması'nın 263. md.'sinde sınırlı bir şekilde belirtilmiştir¹⁶. İptal davasına konu olan tasarruf, farklı bölümlerden oluştuğundan ötürü, başvuran açısından iptal davasının söz konusu olduğu kısım, başvuranın hukuki durumunda değişiklik yaratacak ve bağlayıcı hukuki sonuç doğurabilecek nitelikte olan bölümlerdir¹⁷. Gerçek ve tüzel kişilerin iptal davası açabilmesinin koşulları, AB Kurucu Andlaşması'nın 263. md.'sinin dördüncü bendine göre, oldukça kısıtlayıcı bir şekilde düzenlenmiştir. Bu kapsama giren davacılar; kendilerini muhatap alan kararlara karşı, başkasını muhatap almakla birlikte kendilerini doğrudan ve bireysel olarak ilgilendiren kararlara karşı, kendilerini doğrudan ve bireysel olarak ilgilendiren tüzük görünümündeki kararlara karşı dava açabilmektedir¹⁸.

AB Kurucu Andlaşması'nın 230. md.'sinin dördüncü bendi direktiflere yönelik olarak, özel kişilerin iptal davası açabilmesine ilişkin herhangi bir hüküm içermemektedir. ABAD da, direktiflere yönelik olarak, özel kişiler tarafından iptal davası açılabilmesinin, bu tasarrufların genel düzenleyici işlem olmaları nedeniyle söz konusu olamayacağını belirtmektedir¹⁹. Direktiflerin, gerçek ve tüzel kişiler bakımından iptal davasına konu olabilmeleri, sadece içerik itibarıyla karar niteliğinde olduklarının ispatı halinde söz konusu olabilmektedir²⁰.

İptal davalarının açılması konusundaki süre; AB Kurucu Andlaşması'nın 263. md.'sinin beşinci bendi uyarınca, tasarrufun yayınlanmasından, davacıya

---

¹⁴ Kamuran Reçber, "Avrupa Toplulukları'nda İptal Davaları", **İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, No 25, Ekim 2001, s. 214.

¹⁵ Sanem Baykal, "Avrupa Topluluğu Hukukunda İptal Davası ve Özel Kişilerin Davacı Olabilme Koşulları: Topluluk İçtihadı Işığında Bir İnceleme", **Anlara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl 2005, Cilt 54, Sayı 3, ss. 196-197. Sınırlı yetki ilkesinin hakim olduğu AB hukuk düzeninde, bu yetkinin sınırlarının çizilmesinde ve denetlenmesinde, dolayısıyla bir yandan üye Devletlerle-AB, öte yandan da AB kurumları arasındaki denge korunmasında iptal davası önemli bir rol oynamaktadır. Bunun dışında davanın ikinci temel fonksiyonu, bireysel hakların korunması konusunda, AB hukuk düzeninde oynadığı etkili roldür.

¹⁶ Bu maddenin birinci bendine göre, ABAD, AP ile Konsey'in ortaklaşa, Konsey'in, Komisyon'un ve AMB'nın tavsiye ve görüşleri dışında kalan tasarrufları ile AP'nun üçüncü şahıslar nezdinde hukuki etki doğuran tasarruflarının hukuka uygunluğunu denetler. Bu maddenin dördüncü bendine göre; her gerçek veya tüzel kişi, aynı koşullar altında muhatap olduğu kararlara ve görünüşte bir tüzük veya başka bir kişiye yöneltilmiş bir karar da olsa kendisini doğrudan ve şahsen ilgilendiren kararlara karşı dava açabilir.

¹⁷ Karayığit, op. cit., s. 13.

¹⁸ Üye Devletler ve AB kurumları bakımından değerlendirildiğinde; Konsey, Komisyon, AP ve üye Devletlerin dava açabilmeleri için herhangi bir ilgi veya menfaat ispat etmeleri gerekmemektedir. Buna karşılık, Avrupa Sayıştay'ı ve Avrupa Merkez Bankası (AMB) kendi yetkilerini korumak amacıyla sınırlı olarak iptal davası açma hakkına sahiptir.

¹⁹ C-298/89, Government of Gibraltar-Council of the European Communities, 29.06.1993. Bu kararın İngilizce metni için bkz. http://eurlex.europa.eu/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexplus!prod!CELEX numdoc&lg=en& numdoc=61989CJ0298.

²⁰ Craig and de Burca, op. cit., ss. 487-488.

tebliğinde veya tebliğ edilmediği takdirde, davacının ilgili tasarrufu öğrenme anından itibaren iki aydır²¹.

Genel ve soyut anlamda değerlendirildiğinde, ilgili hukuki tasarruf sonucunda iptal kararının verilmesini gerektiren nedenler şunlardır; yetkisizlik, Kurucu Andlaşmaların ve bunların uygulanmasına ilişkin hukuki düzenlemele- rin ihlali, yetki saptırması ve esaslı şekil sakatlığıdır²².

Türkiye Cumhuriyeti uyruklu özel hukuk gerçek ve tüzel kişileri, AB kurumlarının, AB hukuk düzenine dayanarak tesis ettikleri ve muhataplarının hukuki durumu üzerinde etki yaratan, tüzük, karar ve direktif gibi bağlayıcı nitelikteki tasarruflarına karşı, AB Kurucu Andlaşması'nın 230. md.'sinin ikinci bendi uyarınca, ABİDM nezdinde, "esaslı şekil sakatlığı, Andlaşmanın veya onun uygulanmasına ilişkin bir kuralın ihlali, yetkisizlik veya yetki saptırması" gibi gerekçelerle iptal davası veya davalarını açmaları teorik olarak mümkündür. AB Kurucu Andlaşması'nın 230. md.'sinin dördüncü bendinde yer alan her gerçek ve tüzel kişi ifadesi, sadece AB üyesi Devletlerdeki gerçek ve tüzel kişileri değil, bunun yanında üçüncü Devlet uyruklu bulunan gerçek ve tüzel kişileri de kapsadığı belirtilebilir. Bununla beraber, özel hukuk kişilerinin iptal davası açabilmelerinin, belirli özel şartlara bağlanması ve hak düşürücü nitelikte bir sürenin öngörülmüş olması, Türkiye Cumhuriyeti uyruklu özel hukuk kişilerinin, ortaklık mevzuatının uygulanmasında etkin olabilecek AB hukuk düzeni türeme normlarına karşı iptal davası açma yetkisini son derece sınırlamaktadır²³.

1.3. Ön karar Yöntemi ile Açılacak Davalar²⁴

AB üyesi Devletlerin ülkelerinde AB hukuku uygulanırken, bu hukukun geçerliliği ve yorumu konusunda çeşitli sorunların meydana gelmesi mümkündür. Ulusal yargı organları nezdinde açılan davalarda, AB hukukunun ilgili davaya uygulanması esnasında da bu hukukun geçerliliği ve yorumu konusunda problemler yaşanabilmektedir. Bu konuda ulusal yargı organları öncelikle AB hukukunu uygulamak durumundadırlar. Bu doğrultuda, ulusal yargı organları AB hukuk düzeni ile uyuşmayan hukuk normlarını uygulamamak ve AB hukuk düzeni ile gerçek ve tüzel kişilere tanınan hakların da somut bir şekilde uygulanmasını sağlamakla yükümlüdürler. Bu bağlamda, ön karar yönteminin en önemli amaçları arasında, AB hukuk düzeninin birliğinin sağlanması ve üye Devletler tarafından oluşturulacak yorum farklılıklarının engellenmesi sayılabilir.

Ön karar yöntemi; ulusal yargı organlarında görülen bir davanın herhangi bir aşamasında, ulusal yargı organının kararını tesis etmesi açısından, AB hukuk düzeni normlarının geçerliliği ve yorumlanması ya da AB kurumlarının tasarruflarının geçerliliği konusunda çelişkiye düşmesi ya da davanın ta-

²¹ Reçber, "Avrupa Toplulukları İlk...", op. cit., s. 115. Tasarrufun niteliğine göre süre farklı olabilmektedir. Tüzükler/Genel kararnameleler itibarıyla süre, AB Resmi Gazetesinde yayınlanmasını takip eden 20. günden itibaren, AB Resmi Gazetesinde yayınlanmayıp, muhataplarına tebliği gerekli olan direktif ve kararlar için tebligat tarihinden itibaren başlar. Tebligatın yapılamaması halinde, direktifin veya kararın muhatapı açısından sürenin başlangıç tarihi, öğrenme anıdır. Bu süreler hak düşürücü niteliktedir. Bu anlamda, bu süreler içerisinde ilgili tasarrufa yönelik olarak iptal davası açılmaması halinde ilgili tasarruf, hukuka aykırı nitelikte olsa da yürürlükte kalacak ve geçerliliğini koruyacaktır.

²² Bu konuda daha geniş bilgi için bkz. Reçber, "Avrupa Toplulukları İlk...", op. cit. ss. 108-114; Günöğür, "Avrupa Birliği'nin Hukuk...", op. cit., ss. 340-342.

²³ Reçber, "Ortaklık Mevzuatına İstinaden...", op. cit., ss. 66-67.

²⁴ Bu konuya ilişkin geniş bilgi için bkz. Stephen Weatherill, **Cases and Materials on EU Law**, Oxford University Press, 8 th Edition, 2007, pp. 183-211; Damian Chalmers-Gareth Davies-Giorgio Monti, **European Union Law: Cases and Materials**, Cambridge University Press, Second Edition, 2010, pp. 157-167.

raflarının kendi iç hukuk düzenlemelerinin AB hukuk düzeni normlarına uymadığı iddialarının bulunması halinde, ulusal yargı organlarının ABAD'ndan ön karar talebinde bulunmalarını kapsamaktadır. Bu bağlamda, AB hukuk düzeninin geçerliliğı ve yorumu ile ilgili sorun "ön sorun" olarak değerlendirilmekte ve çözümü doğrultusunda, ABAD'na başvurulmaktadır. Ulusal yargı organları da ABAD tarafından verilecek karara kadar görölmekte olan davayı durdurmakta ve ön sorunu bekletici soruna dönüştürmektedir. ABAD tarafından verilen karar doğrultusunda dava ulusal yargı organları tarafından sonuçlandırılacaktır. Ön karar yöntemine ilişkin davalarda, davanın aslı ulusal yargı organları önünde görölmektedir. Bu bağlamda, ön karar yöntemi ABAD bünyesinde davanın doğrudan açılmasını ve esastan göröşölmesini kapsamamaktadır²⁵.

Ön karar yöntemi, aynı zamanda bireyleri AB hukuk düzeninin bir parçası haline getirmektedir²⁶. Bu çerçevede bireyler, ulusal yargı organları önünde AB hukuk düzeninin geçerliliğı ve yorumu konusunda, ABAD'na başvurabileceklerdir. Doğrudan etkiye sahip normlar konusunda, öncelik ilkesi doğrultusunda bireyler, ulusal yargı organları önündeki uyumsuzlukla ilgili uygulanacak norm konusunda, iç hukuk normunun değil de AB hukuk düzeni normunun uygulanmasını talep edebilirler. Bu doğrultuda, ulusal yargı organları söz konusu hükmün doğrudan etkililiğı ve davaya ilişkin uygulanabilirliğı konusunda, ABAD'na başvurabilmektedir. Bu bağlamda, AB hukukunun önceliğı ilkesinin, bireyler aracılığıyla ulusal yargı organları önünde uygulanması sağlanmakta ve ön karar yöntemi bireyler aracılığıyla, AB hukuk düzeninin ulusal yargı organları önünde uygulanmasını sağlayan bir işleve kavuşmaktadır²⁷.

AB hukuku düzenlemelerinin, genel anlamda hukuka uygun bir şekilde uygulanıp, uygulanmadığının denetimi ABAD tarafından yapılmakla beraber, yargılamaya ilişkin kimi yetkiler, ABAD'na bağılı olarak yargı yetkisini kullanan

²⁵ Arat, "Avrupa Toplulukları Adalet...", op. cit., s. 100; Hacer Soykan Adaoğlu, **Avrupa Topluluğı Hukukunun Üye Ülkelere Uygulanmasında Ulusal Mahkemeler ve Avrupa Toplulukları Adalet Divanı İlişkisi**, <http://tez2.yok.gov.tr/fmi/xsl/tez/liste> ve <http://tez2.yok.gov.tr/fmi/xsl/tez/liste> ve <http://tez2.yok.gov.tr/fmi/xsl/tez/liste> (e.t. 15.10.2007.) Ankara, 2003, s. 205; Reçber, "Avrupa Toplulukları İlk...", op. cit., s. 158. AB hukuku normlarının geçerliliğı ve yorumu konusunda karar verme yetkisi münhasıran ABAD'na tanınmıştır. Bu bağlamda, AB hukukunun uygulanması ABAD ile ulusal yargı organları arasındaki yetki bölüşümü ilkesine dayanmaktadır. Bu ilişkide, normun uygulanması ulusal yargı organları tarafından sağlanmakta, normun geçerliliğı konusundaki yorum ise ABAD tarafından yapılmaktadır. ABAD tarafından yapılan yoruma dayanarak, normu davaya uygulayacak olan ulusal yargı organlarıdır. Bu işbölümü ilişkisi, AB hukukunun bütünlüşmesi ve ayrı bir hukuk sistemi olarak varlığı konusunda büyük önem taşımaktadır. Diğer hukuk sistemleri açısından yeni olarak nitelen bu durum, tarafların yargısal işbirliğı ile yürütölmektedir. Bu ilişkinin hukuki temelini de AB Kurucu Andlaşması'nın 234. md.'sinde düzenlenen ön karar yöntemi oluşturmaktadır. Bu çerçevede yürütölen işbirliğı süreci hem ulusal hukuk sistemlerini, hem de AB bütünlüşmesini etkilemekte ve bunun sonucunda, ön karar yöntemiyle ortaya çıkan çözümler ulusal hukuk sistemlerinde de değışikliğe yol açmaktadır. ABAD kararlarının hukuk yaratma ve emsal oluşturma işlevi, ortaya çıkan sonucun ilgili uyumsuzlukla sınırlı kalmamasını doğurmakta, AB kurumlarının yeni hukuki düzenlemeler yapmasına yol açmakta ve bunun sonucunda AB hukuk düzeninin kapsamı genişlemektedir Adaoğlu, op. cit., ss. 194-196; Ayşe Füsün Arsava, **Roma Andlaşması'nda Ön Karar Prosedürü ve Bu Prosedür Çerçevesinde Doğan Sorunlar**, Ankara: A.Ü.S.B.F. Basımevi, 1989, ss. 8-9.

²⁶ Joseph Weiler, "A Quiet Revolution: The European Court of Justice and its Interlocutors", **Comperative Political Studies**, Vol 26, No 4, 1994, s. 520.

²⁷ Adaoğlu, op. cit., ss. 200-201; Karen Alter, "Who are the Masters of Treaty?: European Governments and the European Court of Justice", **International Organization**, Vol 52, No 1, 1998, s. 126.

Avrupa Birliği İlk Derece Mahkemesine de (ABİDM) tanınmıştır. Bunun dışında AB Kurucu Andlaşması'nın 274. md.'si²⁸ uyarınca, kimi durumlarda üye Devlet yargı organları da AB hukukunu yorumlamak durumunda kalabilmektedirler.

AB Kurucu Andlaşması'nın 267. md.'si²⁹ uyarınca, bu Andlaşmanın yorumu ifadesi dar bir şekilde ele alınmayıp geniş bir şekilde değerlendirilmelidir³⁰.

AB Kurucu Andlaşması'nın 267. md.'sinin b bendinin ikinci ve üçüncü paragrafları uyarınca, ABAD'ndan ön karar yöntemiyle yorum istenmesi konusunda yetkili olan ulusal yargı organları arasında, takdir yetkisi bulunan ulusal yargı organları ile zorunlu olarak başvurmak durumunda bulunan ulusal yargı organları bakımından bir sınıflandırma söz konusudur³¹.

Genel ve soyut olarak değerlendirildiğinde ön karar yönteminin kapsadığı konular şunlardır; a) Andlaşma hükümlerinin, Konsey ya da Komisyon tarafından tesis edilen tüzüklerin anlamının ve sınırlarının belirlenmesi; b) Ulusal hukuklarda belirlenen tasarrufların ve uygulamaların, AB hukuk düzenine uygunluğu konusunda görüş bildirmek; c) AB hukuk düzenindeki hangi normlarının, ulusal hukuklara gönderme yaptığının belirlenmesi; d) AB hukuk düzeni normlarının yeterliliği ve yeterliliğinin bulunmaması halinde, ulusal

²⁸ AB Kurucu Andlaşması'nın 274. md.'si şu şekildedir:

“Andlaşmalar ile Avrupa Birliği Adalet Divanı'na verilen yetkiler saklı kalmak kaydıyla, Birliğin taraf olduğu uyumsuzluklar, bu nedenle ulusal mahkemelerin yargı yetkisini ortadan kaldırmaz”.

²⁹ AB Kurucu Andlaşması'nın 267. md.'si şu şekildedir:

“Adalet Divanı:

a) *Andlaşma'nın yorumu konusunda;*

b) *Birlik kurum, kuruluş veya organları tarafından tesis edilen tasarrufların yorumu ve geçerliliği konusunda; ön karar yoluyla karar vermeye yetkilidir.*

Bu tür bir sorun, üye Devletlerden birinin bir yargı organı önünde ortaya çıkarsa, bu yargı organı kendi kararını vermek için konuya ilişkin bir kararın gerekli olduğu kanısına varırsa, Adalet Divanı'nın bu konuda karar vermesini talep edebilir.

Bu tür bir sorun iç hukuka göre kararlarına karşı kanun yolu kapalı olan ulusal bir yargı organı önünde görülmekte olan bir davada ortaya çıkarsa, bu yargı organı Adalet Divanı'na başvurmakla yükümlüdür.

Bu tür bir sorun, tutuklu bir kişi ile ilgili olarak ulusal bir yargı organı önündeki bir davada ortaya çıkarsa, Divan en kısa sürede harekete geçer.

³⁰ Tekinalp- Tekinalp, op. cit., s. 262. Burada amaçlanan, sadece AB Kurucu Andlaşması değil, aynı zamanda ona bağlı olan ve değişiklik meydana getiren andlaşmalar ve protokollerdir. Bu kapsama; AB'ne katılım anlaşmaları ile, Toplulukla üçüncü Devletler arasında yapılan Devletler hukuku andlaşmaları, ticaret ve gümrük andlaşmaları da dahildir. Bu bağlamda, Ankara Anlaşması ve Katma Protokol'ün de AB hukuk düzeninin bir parçasını oluşturduğu Demirel, Sevince ve Kuş kararlarında belirtilmiştir

³¹ Bu bağlamda, AB Kurucu Andlaşması'nın 267. md.'sinin b bendinin ikinci paragrafı uyarınca, ön karar yöntemi kapsamında değerlendirilebilecek bir sorun, üye Devletlerden birinin yargı organı önünde görülmekte olan bir davaya ilişkin ortaya çıkarsa, bu yargı organı kendi kararını tesis etmesi açısından gerekli olduğu kanısına varırsa, ABAD'ndan bu konuya ilişkin bir karar vermesini talep edebilir. Burada görüldüğü gibi, bir takdir yetkisi söz konusudur ve genellikle kastedilen ilk derece ulusal yargı organlarıdır. AB Kurucu Andlaşması'nın 267. md.'sinin b bendinin üçüncü paragrafı uyarınca, bu tür bir sorun iç hukuka göre kararlarına karşı kanun yolu kapalı olan bir yargı organı önünde görülmekte olan bir davaya ilişkin ise, bu yargı organının kararını tesis ederken ön karar isteminde bulunması zorunludur. Burada belirtilen son derece ulusal yargı organlarıdır ve bunların ön karar isteminde bulunup bulunmama konusunda takdir yetkisi bulunmamaktadır.

düzenlemeler çerçevesinde ne ölçüde tamamlanacağını tespiti; e) AB kurumlarının tesis ettiği tasarrufların geçerliliğinin incelenmesidir³².

Ön karar yöntemi sonucunda verilen karar bildirici nitelikte, ulusal yargı organını bağlayıcı, genel etkiye sahip ve geriye yürüten nitelikte³³ bir karardır³⁴. Karar her ne kadar geriye yürüten etkiye de sahip olsa ilgili somut olayda bunun uygulanabilirliğine, ABAD'ndan yorum isteyen ulusal yargı organları karar verecektir³⁵. ABAD, gerekli gördüğü takdirde tesis etmiş olduğu içtihadını değiştirebilir.

Ortaklık mevzuatı, AB hukuk düzeninde benimsenen ön karar yöntemini öngörmemektedir. Bununla beraber ortaklık mevzuatının, AB hukuk düzeninin bir parçasını oluşturması nedeniyle, Türkiye Cumhuriyeti uyrukluğundaki gerçek ve tüzel kişilerin, üye Devletlerin ulusal yargı organları önünde muhatap oldukları davalardan ötürü, ortaklık mevzuatına dayanarak tesis edilen tasarruflara yönelik, bu davanın uygulanmasını sağlamaya çalışmaları, tesis edilen tasarruflara yönelik ulusal yargı organının AB Kurucu Andlaşması'nın 267. md.'sine dayanarak ABAD'ndan ön karar isteminde bulunabilmesini zorlayabilmeleri teorik olarak mümkündür.

ABAD, Ankara Anlaşması ve bunun uygulanmasını sağlamak amacıyla, Ortaklık Konseyi'nin tesis ettiği düzenlemelerin ve tarafları bağlayıcı nitelikteki kararların yorumuna ilişkin, AB Kurucu Andlaşması'nın 267. md.'sine istinaden ön karar yöntemi çerçevesinde çok sayıda yorum kararı tesis etmiştir. ABAD, AB üyesi Devletlerin birçok sınırlamayı içeren yabancılar hukuku uygulama alanını önemli oranda sınırlamış ve daraltmıştır. Bu kararlarla, üye Devletlerde çalışan Türkiye Cumhuriyeti uyruklu işçilerin ve aile bireylerinin statüsü AB hukuk düzeni çerçevesinde korunmuş ve ortaklık mevzuatının Türkiye Cumhuriyeti uyruklu gerçek kişilere tanıdığı haklarda, bu kararların tesis edilmesiyle etkin bir şekilde korunmuştur.

1.4. Hareketsizlik Davaları

Hareketsizlik davalarının konusunu, AB kurumlarının, görevleri dolayısıyla yetki kullanmaları gereken alanlarda yetki kullanmamaları veya hareketsiz kalma durumları oluşturmaktadır. Hareketsizlik davalarının açılabilmesi, hareketsiz kalan AB kurumlarının, AB hukuk düzeni itibarıyla açık bir şekilde yetkilendirilmeleri, yani bir harekette bulunma borcu yüklenmiş olmaları halinde söz konusudur³⁶.

AB hukuk düzeni itibarıyla, hareketsizliği tespit edilmiş kurumun, bu hareketsizliği sonucunda bir zarar ortaya çıkmışsa, ilgili kuruma yönelik olarak tazminat davası açılabilmekte ve şartlar oluştuğunda ilgili kurum tazminat ödemeye de mahkum edilmektedir³⁷.

Hareketsizlik davası³⁸ genel anlamda ikincil nitelikli bir dava olarak değerlendirilmekte ve iptal davası açılacak hallerde hareketsizlik davası

³² Günüğü, "Avrupa Birliği'nin Hukuk...", op. cit., ss. 388-389.

³³ Bununla beraber hukuki güvenlik ilkesi uyarınca, iyi niyetle belirlenmiş hukuki ilişkiler üzerinde bu etkinin bulunmadığını ABAD kararlaştırabilir. Örneğin, kararı ilgili davaya ilişkin sınırlayabilir. Ancak bu çok sınırlı ve kararın geriye yürütmesinin çok sınırlı olacağı, istisnai durumlara ilişkindir. Bkz. Arat, "Avrupa Toplulukları Adalet...", op.cit., s. 109.

³⁴ Arat, "Avrupa Toplulukları Adalet...", op. cit., s. 109; Tekinalp-Tekinalp, op. cit., s. 266.

³⁵ Günüğü, "Avrupa Birliği'nin Hukuk...", op. cit., s. 393.

³⁶ Reçber, "Avrupa Toplulukları İlk...", op. cit., ss. 127-128.

³⁷ Arat, "Avrupa Toplulukları Adalet...", op. cit., s. 83.

³⁸ AB Kurucu Andlaşması'nın 265. md.'sinin ikinci bendi uyarınca, bu davanın sadece davaya konu olan kurumun önceden harekete geçmeye davet edilmiş olması halinde açılması mümkündür. Bu bent itibarıyla, AB kurumlarına harekete geçmeleri açısın-

açılmamaktadır. İlgili AB kurumunun bir karar tesis edip hareketsiz kalmadığı durumlarda, ilgili karar ya da hareketin andlaşmaya aykırı olduğu gerekçesiyle hareketsizlik davası açılmamaktadır³⁹.

Hareketsizlik davalarına ilişkin, Türkiye tarafından açılmış bir dava olmamakla birlikte, Türkiye'nin, ABAD nezdinde bu yola başvurusu teorik olarak mümkündür. Zira, ortaklık mevzuatının AB hukuk düzeninin bir parçasını oluşturmasından dolayı, Türkiye'nin ortaklık mevzuatından kaynaklanan haklarını kullanarak, AB Bakanlar Konseyi, AP veya Komisyon tarafından karar tesis edilmesini veya eylemde bulunulmasını isteyebilir. Bu istemin karşılanmaması halinde Türkiye tarafından iki aylık sürenin bitiminden itibaren iki aylık hak düşürücü süre içerisinde hareketsizlik davasının açılması gerekmektedir⁴⁰.

AB Kurucu Andlaşması'nın 232. md.'sinin üçüncü bendi her gerçek ve tüzel kişinin AB kurumlarından herhangi birinin tavsiye ve görüş haricindeki bağlayıcı nitelikteki herhangi bir tasarrufunun kendisine bildirilmemesinden dolayı, ABİDM'nde hareketsizlik davası açabilmesini düzenlemektedir.

AB Kurucu Andlaşması'nın 232. md.'sinin üçüncü bendi bağlamında, her gerçek ve tüzel kişi ifadesi geniş anlamda değerlendirildiğinde, sadece üye Devletler uyruklığında bulunan gerçek ve tüzel kişilerin değil, aynı zamanda üçüncü Devletlere mensup gerçek ve tüzel kişilerin de bu davayı açmaları mümkün olabilmektedir. Bu bağlamda, Türkiye Cumhuriyeti uyruklığındaki gerçek ve tüzel kişiler tarafından, AB Kurucu Andlaşması'nın 232. Md.'sinin birinci ve ikinci bentlerinde benimsenen şartların yerine getirilmesi halinde, üçüncü bendi itibarıyla teorik anlamda bu davanın Türkiye Cumhuriyeti uyruklığındaki gerçek ve tüzel kişiler tarafından açılması mümkün olabilmektedir⁴¹.

Ortaklık mevzuatına istinaden, menfaatlerini ilgilendiren tasarrufların, Türkiye Cumhuriyeti uyruklığında bulunan gerçek ve tüzel kişilere bildirilmemesi, AB hukuk düzeninin asli ve türeme normlarının ihlali anlamını taşıdığından ötürü, buna yönelik ABİDM'nde dava açılması söz konusu olabilmektedir. Türkiye Cumhuriyeti uyruklığındaki gerçek ve tüzel kişilerin kendilerini

---

dan tanınan süre iki aydır. Gerçek ve tüzel kişilerin bu kurumların tasarruflarına yönelik olarak dava açma süreleri ise, tavsiye ve görüşler dışında, bu iki aylık sürenin sona ermesinden sonra başlayan iki aylık süredir. Diğer bir ifadeyle, gerçek ve tüzel kişiler ilgili kurumlara tanınan bu iki aylık sürenin bitimini izleyen iki aylık sürede, bu kurumlara karşı hareketsizlik davası açabilirler. AB Kurucu Andlaşması'nın 265. md.'si şu şekildedir:

“Bu Andlaşma'nın ihlali anlamında Avrupa Parlamentosu'nun, Konsey'in veya Komisyon'un karar almaması halinde, üye Devletler ve diğer Topluluk kurumları bu ihlalin saptanması amacı ile Adalet Divanı'nda dava açabilirler.

Bu dava, sadece davaya konu kurumun önceden harekete geçmeye davet edilmiş olması halinde kabul edilebilir. Bu daveti izleyen iki aylık süre zarfında, ilgili kurumun tutum belirlememesi halinde, müteakip iki aylık süre zarfında dava açılabilir.

Her gerçek ve tüzel kişi yukarıdaki paragraflarda belirlenen koşullar dahilinde, Topluluk kurumlarından birini, tavsiye veya görüş haricinde herhangi bir işlemi kendisine bildirmemiş olmasından dolayı Adalet Divanı'na şikayet edebilir.

Adalet Divanı, aynı koşullar altında kendi yetkisi altına giren alanlarda AMB'nin açacağı veya bu kuruma karşı açılacak dava ve başvurular hakkında da karar vermeye yetkilidir”.

³⁹ Tekinalp-Tekinalp, op. cit., s. 252.

⁴⁰ Reçber, “Ortaklık Mevzuatına İstinaden...”, op. cit., s. 74.

⁴¹ Ibid., s. 75.

İlgilendiren konular bağlamında, AB hukuk düzeninin ihlalinin tespitine yönelik Komisyon'a müracaatta bulunabileceklerdir. Bu başvuru sonucunda, Komisyon'un hareketsiz kalması halinde, ilgili gerçek ve tüzel kişi, Komisyon'a karşı hareketsizlik davası açabilmektedir. Buna ilişkin tesis edilen tasarrufun dava açan süjeye bildirilmediğinin tespit edilmesi gerekmekte, tespit edilmediği takdirde dava ABİDM tarafından reddedilmektedir⁴². Hareketsizlik davalarına ilişkin verilen karar bir tespit kararı niteliğindedir⁴³.

1.5. İhlal Davaları⁴⁴

İhlal davası AB Kurucu Andlaşması'nın 258-260. md.'leri arasında düzenlenmiştir. AB hukuk düzeni itibarıyla, Kurucu Andlaşmalar bağlamında, üye Devletlerin pek çok yükümlülüğü bulunmaktadır. Bir üye Devletin bu yükümlülükleri yerine getirmemesi ve bu andlaşmaları ihlali durumunda, AB hukuk düzenine uygun davranması ve üzerine düşen yükümlülükleri⁴⁵ yerine getirmesinin sağlanması amacı ile açılan davaya ihlal davası denilmektedir.

Bu dava uluslararası hukuk bakımından benzersiz olarak nitelendirilmektedir. Bu dava ile Komisyon'a, üye Devletlerin, AB hukuk düzenine uygun davranmasının sağlanması konusunda gözetim görevi verilmiştir. Bu dava ile ABAD'na, sadece belli konulara ilişkin ihtilafların çözümüne yönelik değil, aynı zamanda çok Devletli bir hukuk düzeni bağlamında, yükümlülüklerin yerine getirilmesine ilişkin davaların çözümü konusunda da genel anlamda yetki verilmiştir⁴⁶.

Davayı açabilme yetkisi, Komisyon'a (AB Kurucu Andlaşması md. 258.⁴⁷), üye Devletlere (AB Kurucu Andlaşması md. 259.⁴⁸), AMB ve Avrupa Yatırım Bankası'nın yönetim kurullarına tanınmıştır⁴⁹.

⁴² Ibid., ss. 75-76.

⁴³ Günüğü, "Avrupa Birliğı'nin Hukuk...". op. cit., s. 346. Yetkilendirildiğı konuya ilişkin hareketsiz kalan AB kurumunun, andlaşmaya aykırı bir davranışta bulunduğı kabul edilmekte ve iptal davalarında olduğı gibi, ABAD kararının uygulanması için gerekli kararları almakla yükümlü kılınmaktadır. AB kurumlarının hareketsiz kalması ilgili Devlet ve kişiler bakımından bir zarara yol açmışsa, hareketsiz kalarak zarara yol açan kurum hakkında tazminat davası da açılabilir.

⁴⁴ Daha geniş bilgi için bkz. Chalmers- Davies- Monti, op. cit., pp. 315-349; Horspool-Humphreys, op. cit., pp. 243-281.

⁴⁵ Günüğü, "Avrupa Birliğı'nin Hukuk...". op. cit., 323. Buradaki yükümlülük kavramı dar anlamda değerlendirilmeyip, yalnızca Topluluk Kurucu Andlaşmaları'ndan kaynaklanan birincil normlar açısından değil, aynı zamanda AB hukuk düzeni türeme normları açısından da değerlendirilmeli ve bunlara ilişkin üye Devletler üzerlerine düşen yükümlülükleri yerine getirmelidir. Üye Devletler tarafından söz konusu olan bu yükümlülüklerin yerine getirilmemesi de, bir üye Devletin, AB hukuk düzenine aykırı nitelikteki bir iç hukuk normunu uygulamaya devam etmesi ya da bir üye Devlet tarafından AB hukukuna uygun bir şekilde alınması gereken bir önlemin alınmaması şeklinde ortaya çıkmaktadır.

⁴⁶ Tekinalp-Tekinalp, op. cit., s. 241.

⁴⁷ AB Kurucu Andlaşması'nın 258. md.'si şu şekildedir:

"Komisyon, bir üye Devletin bu andlaşma uyarınca üzerine düşen yükümlülüklerden birini yerine getirmediğı kanısına varırsa, o Devlete kendi görüşlerini sunma imkanı tanıdıktan sonra, bu konuda gerekçeli görüşünü bildirir.

İlgili Devlet, Komisyon tarafından belirlenen süre içinde bu görüşe uymazsa, Komisyon Avrupa Birliğı Adalet Divanı'na başvurabilir".

⁴⁸ AB Kurucu Andlaşması'nın 259. md.'si şu şekildedir:

Komisyon tarafından hazırlanan ve bir üye Devlet tarafından AB hukuk düzeninin ihlal edildiği yönündeki gerekçeli görüş, ihlal iddiasıyla karşı karşıya bulunan üye Devlet açısından bağlayıcı değildir. Ancak, bu gerekçeli görüşün ihlal iddiasına maruz kalınan Devlet açısından uyarıcı nitelikte olduğunu kabul etmek gerekir⁵⁰. Bu kararın cebri icrası olmamakla birlikte, AB Kurucu Andlaşması'nın 260. md.'sinin ikinci bendi bağlamında bir takım yaptırımlar öngörülebilir. Kararın uygulanmaması halinde, ihlali sürdüren üye Devlet aleyhine yeniden dava açılması mümkündür. Aynı zamanda, ihlali gerçekleştiren üye Devletin bu uygulaması gerçek ve tüzel kişilere zarar vermişse, bu zararın giderilmesi amacıyla ulusal yargı organlarında dava açılabilir.

Bu bağlamda Türkiye'nin, AB Kurucu Andlaşması'nın 259. md.'sinde benimsenen usulü kullanarak üye Devletler aleyhine, ABAD'nda dava açabilmesi mümkün müdür şeklinde bir soru yöneltildiğinde, bu sorunun cevabının verilebilmesi için teorik anlamda veya uygulama açısından Türkiye'nin AB'ne tam üye olması gerektiği savı ileri sürülebilir. Zira, diğer dava türlerinden farklı olarak, her gerçek ve tüzel kişi gibi geniş içerikli kavramlar yerine, ihlal davasına ilişkin düzenlemeleri içeren 259. md.'nin birinci bendi üye Devletlerden her biri kavramını kullanmıştır. Bu ifade, süreci engelleyici nitelikte değerlendirilebilir. Bununla birlikte, Türkiye ilgili sorunu Komisyon'a iletmeyi denemelidir. Türkiye, ortaklık mevzuatında öngörülen, uyuşmazlıkların çözüm yöntemlerinden bir sonucu alınmaması halinde dahi, üye Devletlere karşı, diğer üye Devletleri veya Komisyon'u ABAD nezdinde ihlal davası açma konusunda zorlamalıdır. Davanın usul yönünden reddi, yüksek bir olasılık taşısa da, reddilmeyip esastan görüşülmesi sonucunda verilecek karar taraflar açısından bağlayıcılık taşıyacaktır. Türkiye ayrıca, ABAD tarafından 20.09.2007 tarihinde tesis edilen Veli Tüm ve Mehmet darı ön kararına ilişkin, Komisyon'a müracaat edip kararın gereklerinin yerine getirilmesini de isteyebilir⁵¹.

"Üye Devletlerden her biri, diğer bir üye Devletin bu andlaşma gereğince kendisine düşen yükümlülüklerden birini yerine getirmediği kanısına varırsa Adalet Divanı'na başvurabilir.

Bir üye Devlet, bu andlaşma gereğince üzerine düşen yükümlülükleri ihlal ettiği gerekçesiyle diğer bir üye Devlete karşı dava açmadan önce Komisyon'a başvurmak zorundadır.

Komisyon, ilgili Devletlere iddia ve savunmalarını yazılı ve sözlü olarak karşılıklı sunma imkanı verdikten sonra gerekçeli görüşünü bildirir.

Komisyon, başvuru tarihinden itibaren üç ay içinde görüşünü bildirmese, bu görüşün bulunmaması Adalet Divanı'nda dava açılmasına engel olmaz".

⁴⁹ Ibid., s. 243.

⁵⁰ Zira Komisyon, AB hukuk düzeninin bekçisi konumundadır. Bu bağlamda, Komisyon görüşüne uymayan üye Devlet aleyhine, Komisyon ya da bir üye Devlet tarafından, ABAD'na başvurulması ve uygulanması zorunlu bir yargısal karar alınması gerekli olabilir. ABAD tarafından karar verilmeden önce ivedi nitelikte bir takım önlemler alınabilir. Esasa ilişkin ABAD kararında, ihlal durumunun saptanması halinde üye Devletin alacağı tedbirler belirtilmektedir. Bu bağlamda ilgili üye Devlet kararını yerine getirilmesi konusunda yetkiye sahiptir. Buna ilişkin ABAD kararı, üye Devletin mevzuatında değişiklik yaratıcı nitelikte değildir. AB Kurucu Andlaşması'nın 260. md.'si uyarınca, ihlali gerçekleştiren üye Devlet kararın gereklerini yerine getirmekle yükümlüdür. Bu kararın cebri icrası olmamakla birlikte, AB Kurucu Andlaşması'nın 260. md.'sinin ikinci bendi bağlamında bir takım yaptırımlar öngörülebilir. Kararın uygulanmaması halinde, ihlali sürdüren üye Devlet aleyhine yeniden dava açılması mümkündür. Aynı zamanda, ihlali gerçekleştiren üye Devletin bu uygulaması gerçek ve tüzel kişilere zarar vermişse, bu zararın giderilmesi amacıyla ulusal yargı organlarında dava açılabilir. Günümüz, "Avrupa Birliği'nin Hukuk...", op. cit., ss. 326-328; Tekinalp-Tekinalp, op. cit., ss. 245-246.

⁵¹ Reçber, "Ortaklık Mevzuatına İstinaden...", op. cit., ss. 76-77.

2. Türkiye Cumhuriyeti ile Avrupa Toplulukları Arasındaki Ortaklık Mevzuatı Çerçevesinde Türkiye Cumhuriyeti Uyruklu Gerçek ve Tüzel Kişiler Tarafından ABAD'nda Açılan Davalar

Ortaklık Konseyi'nin asli mevzuata dayanarak tesis ettiği işlemler belirli unsurları taşımaları halinde doğrudan uygulanabilirlik kabiliyetine sahip olmaktadır. Bu unsurlar; ilgili işlemlerin şekil veya esasa ilişkin sakatlık içermemeleri ve ortaklık mevzuatı uyarınca AB organlarının ve/veya akit tarafların aracı tasarrufuna gereksinim duyulabilmesi hali saklı kalmak kaydıyla, doğrudan uygulanabilirlik özelliğine sahip olabilmektedirler. Türeme normların derhal uygulanabilir veya programsal nitelikte olması halinde ise, taraf Devletlerin ulusal hukuklarında, dolayısıyla AB hukuk düzeninde edinim ve yüküm yaratılması için, o hukuk düzeninde gerekli aracı tasarruf veya tasarrufların kullanılması şartı söz konusudur. Burada şu da belirtilmelidir ki, akit taraflar ve AB yetkili organları gerekli tasarruflarda bulunmakla yükümlüdürler. Gerçeklik oluşturulan tasarrufların yerine getirilmemesi sorumluluk ihlali sonucunu doğurmaktadır⁵².

Bu kısımda öncelikli olarak tazminat (tam yargı) davası niteliğinde olan Yedaş davası ayrıntılı bir şekilde incelenecek, devamında ön karar yöntemi çerçevesinde AB hukuk düzeninde Türkiye Cumhuriyeti uyruklu gerçek kişiler tarafından açılan davaların bir kısmı değerlendirilecektir.

2.1. Yedaş Davası⁵³

Davanın konusunu, Türk firması olan Yedaş'ın, 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı ile Türkiye ile AB arasında tesis edilen Gümrük Birliği'nden kaynaklanan zararlarının tazmini talebi oluşturmaktadır. Yedaş bu doğrultuda,

⁵² Mehmet Genç, "Türkiye- AT Ortaklık Mevzuatında Uyuşmazlıkların Çözümü", **Prof.Dr. Nurhan Akçalı'ya Armağan**, Bursa 2000. s. 129.

⁵³ Yedaş Tarım ve Otomotiv Sanayi ve Ticaret AŞ (davacı) Türkiye Cumhuriyeti uyruklu bir tüzel kişiliktir. İstanbul'un Ümraniye semtinde, tarım makinaları ve otomotiv sektörü açısından yedek parça (rulman), kayış kolları ve karter üreten bu firma, 02.12.2003 tarihinde mahkeme yazı işlerine sunmuş olduğu dava dilekçesiyle mevcut davayı açmıştır. ABİDM tarafından bu dava, T-367/03 numarasıyla ve "Yedaş Tarım ve Otomotiv Sanayi ve Ticaret/Council and Commission" adıyla kayıt altına alınmıştır. Dava, ABİDM'nin üç yargıçtan oluşan 5. Dairesi tarafından 30.03.2006 tarihinde sonuçlandırılmıştır. ABİDM tazminat (tam yargı) davalarına ilişkin şartların gerçekleşmediği gerekçesiyle davayı reddetmiştir. Yedaş ise, ABAD Statüsü ile ilgili Protokol ve ABAD Yargılama Usul Tüzüğü'nde benimsenen şartlara uygun olarak ilgili karara yönelik temyiz talebinde bulunmuştur. Temyiz talebi, ABAD tarafından C-225/06 numarası verilerek kabul edilmiştir. ABAD 2. Dairesi temyiz talebini, 05.07.2007 tarihinde karara bağlamıştır. ABAD 2. Dairesi temyiz talebini yerinde bulmamış ve ABİDM'nin ilgili kararını haklı bularak, mahkeme masraflarının da Yedaş tarafından karşılanmasına karar vermiştir. T-367/03, Yedaş Tarım ve Otomotiv Sanayi ve Ticaret/Council and Commission, 30.03.2006. Bu davaya ilişkin kararın İngilizcesi için bkz. <http://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?text=&docid=55306&pageIndex=0&doclang=en&mode=Ist&dir=&occ=first&part=1&cid=1092966>. Türkçe çevirisi için bkz. Hacı Can, <http://www.ikv.org.tr/pdfs/yedaskararcevirisi-final.pdf>. (e.t. 10.10.2008.) Bu davaya ilişkin daha geniş bilgi için bkz. Kamuran Reçber, "Ortaklık Mevzuatı İtibarıyla Türkiye Cumhuriyeti Uyruklu Gerçek ve Tüzel Kişilerin Topluluklar Yargısında Tam Yargı Davası Açabilmeleri: Yedaş davası Örneğinde Hukuksal Bir Analiz", **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Cilt 62, Sayı 3, Temmuz-Eylül 2007, passim; Reçber, "Ortaklık Mevzuatına İstinaden...", op. cit., ss. 70-73.

ABİDM'nden, davalı durumda bulunan AB Bakanlar Konseyi ile Komisyon tarafından zararların karşılanmasına yönelik tazminat ödemesi ile mahkeme masraflarının karşılanmasını talep etmiştir. AB Bakanlar Konseyi ve Komisyon ise, davanın reddedilmesini ve mahkeme masraflarının Yedaş tarafından karşılanmasını talep etmişlerdir.

Yedaş, öncelikle AB'nin Gümrük Birliği kapsamında, Yunanistan'a yapmış olduğu ekonomik desteğin veya yardımın Türkiye'ye yapılmamış olmasından dolayı sorumlu olduğunu iddia etmiştir. Ayrıca, AB'nin Gümrük Birliği çerçevesinde üçüncü Devletlerle akdetmiş olduğu uluslararası nitelikteki andlaşmaların olumsuz etkilerini de ispatlamaya çalışmıştır. Bu bağlamda Yedaş, Yunanistan'ın engellemelerine karşı Komisyon'un ihlal davası açmadığını ve kurumsal anlamda gerekli önlemleri almaktan kaçındığını ve bu doğrultuda özellikle Gümrük Birliği'ne doğrudan bağlı olan alanlarda mübadele ile ilgili ortak politikaların tartışılmasında Türkiye'nin dışlandığını savunmuştur. Yedaş, Türkiye'nin ortak ticaret politikasının yürütülmesine ilişkin bazı karar mekanizmalarından dışlandığını belirtmiş ve örnek olarak AB bünyesinde, AB Kurucu Andlaşması'nın 207. md.'si gereğince kurulan Özel Komite'nin toplantılarına ve çalışmalarına Türk yetkililerinin iştirak edememesini göstermiştir⁵⁴. Bu bağlamda Komisyon'un, Türkiye'ye yönelik gerekli tavsiyelerde bulunmayarak, Gümrük Birliği çerçevesinde sağlıklı bir rekabetin gelişmesini engelleyici uygulamalara karşı önlem almadığını ve Türkiye'ye telkinlerde bulunmayı ihmal ettiğini iddia etmiştir⁵⁵. Davacı, duruşmada esasa ilişkin zarara yol açan olgunun, 1/95 sayılı Gümrük Birliği Kararı ve bu kararın davalılar tarafından uygulanış şekli nedeniyle meydana geldiğini iddia etmiştir. Davacı zarara yol açan olgunun, Birlik kurumlarının hareketsizliği nedeniyle oluştuğunu belirtmiştir.

Yedaş, AB'nun hukuka aykırı davranışının kaynağını Ankara Anlaşması'nın 2. md.'sinin 1. prg.'⁵⁶, 3. md.'sinin 1. prg.'ünün birinci bendi⁵⁷ ve 6. md.'sine⁵⁸ dayandırmaktadır. Ayrıca Yedaş, Ankara Anlaşması'na ekli olarak kabul edilen Mali Protokol'ün ve daha sonra ortaklık mevzuatına dayanarak tesis edilen Ek Protokollerin ilgili düzenlemelerinde, bu kapsam içinde değerlendirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Yedaş, bu tasarrufların, AB Kurucu

⁵⁴ Kararın 20 prg.

⁵⁵ Kararın 21 prg. Yedaş, buna dayanarak haksız rekabet sonucu oluşan zararların tazminini talep etmiştir. Davacı firma, ilgili sektörde 1993 yılında yatırım kararı alırken Gümrük Birliği'nin daha uzun bir süre sonra, örneğin 10 yıl sonra gerçekleşeceği öngörüsünden hareket ettiğini belirtmiştir. Oysa, Gümrük Birliği Kararının 01.01.1996 tarihinde yürürlüğe girmesiyle, AB'ne üye Devletler ve üçüncü Devletlerden gelen pek çok malın Türk pazarına girerek, 1996-2003 yılları arasında kendileri açısından çok ciddi bir zarara yol açtığını iddia etmiştir.

⁵⁶ Ankara Anlaşması'nın 2. md.'sinin 1. prg.'ü şu şekildedir. "Anlaşma'nın amacı, Türkiye ekonomisinin hızlandırılmış kalkınmasını ve Türk halkının çalıştırılma seviyesinin ve yaşama şartlarının yükseltilmesini sağlama gereğini tümü ile gözönünde bulundurarak, Taraflar arasındaki ticari ve ekonomik ilişkileri aralıksız ve dengeli olarak güçlendirmeyi teşvik etmektir".

⁵⁷ Ankara Anlaşması'nın 3. md.'sinin 1. prg.'ünün 1. bendi şu şekildedir. "1. Hazırlık döneminde Türkiye, geçiş dönemi ve son dönem boyunca kendisine düşecek yükümlülükleri üstlenebilmek için, Topluluğun yardımı ile ekonomisini güçlendirir. Bu hazırlık dönemine ve özellikle Topluluğun yardımına ilişkin uygulama usulleri, Anlaşma'ya ekli Geçici Protokol ile Mali Protokol'de belirtilmiştir".

⁵⁸ Ankara Anlaşması'nın 6. md.'si şu şekildedir. "Ortaklık rejiminin uygulanmasını ve gitikçe gelişmesini sağlamak için Akit Taraflar, Anlaşma ile verilen görevlerin sınırları içinde eylemde bulunan bir Ortaklık Konseyi'nde toplanırlar".

Andlaşması'nın 310. md.'si uyarınca, AB hukuk düzeninin tasarrufları olarak görülmesi gerektiğini belirtmiştir. Yedaş, Topluluğun Türkiye'ye yönelik 2, 5 Milyar Euro tutarındaki mali desteğin verilmesi yükümlülüğüne uymadığını ve ihlal edilen bu yükümlülüğün 1/95 sayılı Gümrük Birliği Kararı'nın kabul edildiği, Ortaklık Konseyi toplantısında benimsendiğini ve bunun Gümrük Birliği Kararına tek taraflı bir açıklama ile eklendiğini belirtmiştir. Yedaş, ayrıca Avrupa-Akdeniz işbirliği çerçevesinde henüz yerine getirilmemiş olan yardım vaatleri ve Devlet yardımlarının verilmesi konusunda yaşanan zorlukları da iddialarına eklemiştir⁵⁹.

Davalı statüsünde bulunan, AB Bakanlar Konseyi ve Komisyon, ilk aşamada üç nedenle ABİDM tarafından davanın reddedilmesini talep etmişlerdir. Öncelikle davalılara göre, 1/95 sayılı Gümrük Birliği Kararı ne AB Bakanlar Konseyi'nin ne de Komisyon'un bir tasarrufudur. Bu nedenle meydana gelen zararın tazmini açısından Gümrük Birliği Kararı'nın tam yargı davasına konu olamayacağı ve hukuki dayanağının olmadığı savunulmaktadır. İkinci olarak, davalılar ABAD Statüsü ile İlgili Protokol'ün 46. md.'si⁶⁰ gereğince, Yedaş'ın isteminin zaman aşımına uğradığını iddia etmişlerdir. Üçüncü olarak davalılar, Yedaş'ın dava dilekçesinin belirsiz olduğunu ve sunulan dilekçenin ABİDM Yargılama Usul Tüzüğü'nün 44. md.'sinin 1. prg.'nda belirtilen şartları taşımadığını iddia etmişlerdir⁶¹.

---

⁵⁹ Kararın 22 ve 23 prg. Yedaş, 1990 yılında rulman üretimine yatırım yapmaya karar verdiğini, gerekçe olarak da yurtiçi üretimin bir yandan özel yardımlar ve ödüllerle teşvik edilmesini, diğer yandan da özel bir gümrük tarifesiyle korunmasını göstermiştir. Bunun dışında, Türkiye ile AB arasındaki Gümrük Birliği'nin 10 yıllık bir zaman diliminde gerçekleşeceğini beklendiğini, buna karşılık Gümrük Birliği Kararı'nın 1.1.1996 tarihinde yürürlüğe girmesiyle karterin ve otomotiv sektörü açısından üretilen rulmanın, ithalatı ile ilgili diğer masraflar dahil, tüm resim ve harçların, gümrük vergilerinin kaldırıldığını ve bunun sonucunda, AB üyesi Devletlerden gelen yüksek kalitedeki ithal mallar ile, Uzak Doğu Devletlerinden gelen ucuz malların Türk pazarına girdiğini, rulman üretimi ve faaliyetleri bağlamında, Gümrük Birliği Kararı'nın yürürlüğe girdiği tarihten 2003 yılına kadar zarar ettiği belirtilmiştir. Kararın 24. prg. Yedaş, Gümrük Birliği Kararı'nın yürürlüğe girmesi sonucu, gümrük vergilerinin ortaklık mevzuatına uygun olarak yürürlükten kaldırıldığını ve bu nedenle zarara uğradığını iddia etmiştir. Bu zarara ilişkin, mali ve bilanço raporuna dayanarak Yedaş, zararının 1.200.000 Euro olduğunu belirtmiştir. Bununla birlikte Yedaş, davalı statüsünde bulunan AB Bakanlar Konseyi ve Komisyon'un, davanın kabul edilmemesine ilişkin itirazlarını içeren savunmalarına cevap olarak, davalıların 4.578.518 Euro ödemelerini talep etmiştir. Kararın 25. prg.

⁶⁰ ABAD Statüsü ile İlgili Protokol'ün 46. md.'si şu şekildedir:

"Topluluklar aleyhine, sözleşme dışı sorumluluk konusundaki eylemler, olayın meydana geldiği tarihten itibaren 5 yıl sonunda zamanaşımına uğrarlar. Zaman aşımı dava dilekçesinin Divan'a verilmesi veya mağdur tarafın daha önceden Toplulukların yetkili kurumuna başvurusu ile kesilir. Bu son halde, AB Kurucu Andlaşması'nın 230. md.'si ve AET Kurucu Andlaşması'nın 236. md.'sinde benimsenen iki aylık süre içerisinde müracaat dilekçesinin verilmesi gerekir, AB Kurucu Andlaşması'nın 232. md.'sinin ikinci bendi ve AET Kurucu Andlaşması'nın 148. md.'sinin ikinci bendinin düzenlemeleri, gerekmesi halinde belirtilen sıraya göre uygulanır".

⁶¹ Kararın 26 prg. Yedaş tarafından açılan davada, davalı statüsünde bulunan AB Bakanlar Konseyi ve Komisyon 19.03.2004 ve 26.03.2004 tarihlerinde birbirlerinden bağımsız bir şekilde, bu davanın ABİDM Yargılama Usul Tüzüğü'nün 114. md.'si gereğince kabul edilmemesine dair iddialarını ABİDM Kâtipliği'ne sunmuşlardır. Yedaş'da, karşı cevap dilekçesini 17.05.2004 tarihinde ABİDM Kâtipliği'ne iletmiştir. ABİDM, 19.05.2005 tarihinde tesis etmiş olduğu ara karar ile, bu iddiaları esasa ilişkin değer-

ABİDM, ABAD ve kendi içtihatlarından anlaşılacağı üzere, AB Kurucu Andlaşması'nın 340. md.'sinin ikinci bendi anlamındaki akit dışı sorumluluğun, belirtilen zarar ile iddia edilen eylem veya işlem arasındaki nedensellik bağının varlığına, bu nedensellik sonucunda oluşacak gerçek bir zarara ve zararın Birlik kurumlarına atfedilen haksız eyleme veya işleme bağlı bulunduğunu belirtmiştir.

ABİDM, Ankara Anlaşması gibi karma anlaşmaların AB hukuk düzeninin bir parçası olduğuna ilişkin yerleşmiş içtihadı atıf yaptıktan sonra, bu anlaşmaların hükümlerinin AB hukuk düzenindeki etkilerinin, uluslararası nitelikleri dikkate alınmadan değerlendirilemeyeceğini belirtmiştir⁶². Bu bağlamda, söz konusu anlaşma hükümlerinin bireyler için hak doğurucu olarak kabul edilebilmelerinin, doğrudan uygulanabilir nitelikte olmalarına bağlı olduğuna dikkat çeken ABİDM, Ankara Anlaşması'na dayanarak davacı tarafından ileri sürülen hükümlerin programsal niteliklerinden hareketle, ilgili hükümlerin bu özelliklere sahip olmadığını karar vermiştir⁶³.

ABİDM, Ankara Anlaşması'nın ve Ankara Anlaşması'na istinaden tesis edilen Protokollerin, AB'nin ve üye Devletlerin üçüncü bir Devlet ile akdettiği uluslararası andlaşmalar olduğunu belirtmiştir. AB Kurucu Andlaşması'nın 216. md. sinin 2. prg.'i, bu tür andlaşmalar veya uluslararası hukuk işlemleri üye Devletleri ve AB kurumlarını bağlamaktadır⁶⁴. Bu bağlamda, Türkiye ile AB arasında tesis edilen ortaklık mevzuatı yürürlüğe giriş tarihinden itibaren AB hukuk düzeninin bir parçasını oluşturmaktadır.

ABİDM, davacının dilekçelerinde yer alan çok sayıda iddianın ve açıklama biçiminin, davanın usulden reddedilmesine engel oluşturduğunu belirtmiştir. ABİDM, Yedaş tarafından AB kurumlarına yönelik olarak iddia edilen haksız eylem veya işlemlerin ortaklık mevzuatına dayanarak ileri sürülebilmesinin, bu düzenlemelerin doğrudan uygulanma yeteneğine sahip olup olmadığı bakımından değerlendirilmesine bağlı olduğunu belirtmiştir⁶⁵.

ABİDM, Ankara Anlaşması'nın 2. md.'sinin 1. prg.'ının genel hatlarıyla AB ile Türkiye arasındaki ekonomik ve ticari ilişkilerin geliştirilmesini amaç edindiğini, genel olarak Türkiye ekonomisinin hızlandırılmış kalkınmasını ve Türk halkının istihdam düzeyinin ve yaşama şartlarının yükseltilmesi hedefine sahip olduğunu hükme bağlamıştır. ABİDM'ne göre, bu düzenleme programsal nitelikte olup, açıklıktan yoksundur. Ayrıca, bu düzenlemenin uygulanması ve sonuç doğurabilmesi tamamlayıcı nitelikteki işlemlerin tesis edilmesine bağlı bulunmakta ve bu haliyle de davacının durumunu doğrudan etkileyebilecek nitelikler taşımamaktadır. Bu nedenle, bu düzenleme bireylerin haklarını etkileyebilecek bir özelliğe sahip değildir. ABİDM'ne göre bu husus, Ankara Anlaş-

---

lendirmek amacıyla dava dosyasına eklemiş ve kayıt altına almıştır. Yardımcı raportör tarafından hazırlanan raporun sunulmasından sonra, ABİDM 5. Dairesi tarafından, davaya ilişkin sözlü aşamaya geçilmesine karar verilmiştir. 08.09.2005 tarihinde yapılan duruşmada taraflar, ABİDM tarafından yöneltilen soruları cevaplandırmış ve savunmalarını sunmuşlardır. Reçber, "Ortaklık Mevzuatına İstinaden..." , op. cit., s. 72.

⁶² Kararın 38. prg.

⁶³ Kararın 39. prg.

⁶⁴ Kararın 40. prg.

⁶⁵ ABAD'nın, Meryem Demirel kararına ilişkin, AB'nin üçüncü Devletlerle yaptığı anlaşmanın niteliği, konusu ve diğer düzenlemeleri göz önüne alındığında, bu anlaşma hükümlerinin doğrudan uygulanma kabiliyetine sahip olabilmesi için, işbu anlaşmanın uygulanması ve doğuracağı etkiler itibarıyla, söz konusu hükümlerin daha sonraki hiçbir işlemin müdahalesine bağlı olmaksızın açık ve kesin yükümlülükler taşıması veya haklar doğurması gerekmektedir. Kararın 39. ve 40. prg.

ması'nın 3. md.'si itibarıyla da geçerlidir. ABİDM, Mali Protokol'ün hangi düzenlemesinin ihlal edildiğinin Yedaş tarafından açıkça ortaya konulmaması nedeniyle, bu konuda ileri sürülen iddianın kabul edilmesinin mümkün olmadığını vurgulamıştır. ABİDM, Ankara Anlaşması'nın bireylere doğrudan haklar vermeyi amaçlamadığını belirtmektedir. ABİDM, benzer nitelikteki durumun Ankara Anlaşması'nın 3. md.'sinin 1. prg.'ı ile 6. md. açısından da geçerli olduğunu belirtmiştir⁶⁶. ABİDM, Yedaş'ın hangi hükümlerin ihlal edildiğine ilişkin bilgi vermeksizin Ankara Anlaşması'na eklenen mali protokollere dayandığını belirtmektedir⁶⁷.

Yedaş, 1/95 sayılı Gümrük Birliği Kararı'nın kabulü esnasında AB'nin bu karara ek niteliğinde yayınladığı tek taraflı bir deklarasyon uyarınca, 2, 5 Milyar Euro tutarında bir paranın Türkiye'ye verilmesi gerektiğini belirtmiştir⁶⁸.

Yedaş, 1970 yılında imzalanan ve 1973 yılında yürürlüğe giren Katma Protokol'ün giriş kısmında yer alan Türkiye ile AB arasında "dengeli ve karşılıklı yükümlülükler" teriminin AB'na bir görev yüklediği iddiasında bulunmuştur. ABİDM, Katma Protokol'ün giriş kısmında yer alan bu ifadenin kendine özgü bir hukuki değerinin ve etkisinin olmadığını, buna ilişkin asıl düzenlemenin Katma Protokol'ün 2. md.'sinin 1. prg.'da yer aldığını belirtmiştir. Bu düzenlemenin de programsal nitelikte olduğu ve aracı tasarruflar kullanılmadan doğrudan uygulanma kabiliyetine sahip olmadığı vurgulanmıştır⁶⁹. ABİDM'nin vurguladığı gibi, Katma Protokol'ün ilgili düzenlemeleri doğrudan uygulanma kabiliyetine sahip değildir. Türkiye ile AB arasında ortaklık mevzuatına dayalı olarak tesis edilen Ortaklık Konseyi'nin, bu konuda aldığı ve alacağı kararların doğrudan uygulanma kabiliyetine sahip olduklarının belirtilmesi gerekir. Yani, Katma Protokol'ün uygulamaya konulabilmesinde kural dışılıklar saklı kalmak kaydıyla, bu Protokole ilişkin düzenlemelerin uygulanabilmesi Ortaklık Konseyi'nin gerekli kararları tesis etmesine bağlıdır⁷⁰.

Yedaş'ın, Yunanistan'a ilişkin engelleme ve bu çerçevede AB'nun yükümlülüklerini yerine getirmede iddiaları, söz konusu mali yardımın gerçekleşmemesi bakımından üye Devlete yüklenebilecek nitelikte olsa bile, ABİDM'ne göre bu durum Birlik kurumlarının sorumluluğuna yol açmamaktadır⁷¹.

⁶⁶ Reçber, "Ortaklık Mevzuatı İtibarıyla...", s. 281. Kararın 42, 43 ve 44. prg.

⁶⁷ Oysa ABİDM Yargılama Usul Tüzüğü'nün 44. md.'sinin 1. prg.'ının c bendi uyarınca, hukuk dışı kabul edilen bir eylem veya işlemin kabul edilebilmesi için, söz konusu eylem veya işlemin hukuka aykırı olduğunun kanıtlanması gerekmektedir. ABİDM, bu zorunluluğun AB hukuk düzeninde yer alan normların doğrudan uygulanabilirlik şartıyla güçlendirilmesi gerektiği bildirmekle beraber, bu noktayı genel anlamda değerlendirmeyip, her bağımsız olayda başvuru hukmün hukuki yapısının ve ifadelerinin incelenmesi gerektiğini vurgulamıştır. ABİDM, AB kurumları tarafından Mali Protokol'e ilişkin hangi düzenlemelerin ihlal edildiğinin Yedaş açısından ortaya konulmadığını ve bu haliyle söz konusu iddianın kabul edilemeyeceğini belirtmiştir. Kararın 45. prg.

⁶⁸ ABİDM, bu tür bir iddianın AB'nin bugüne kadar benimsediği bir yöntem olmadığını, Yedaş'ın böyle bir deklarasyonun hukuki bağlayıcılığını açıkça kanıtlayamamakla beraber böyle bir olasılığın varlığının bile, Türkiye Cumhuriyeti uyruklu gerçek ve tüzel kişilere yönelik doğrudan uygulanabilecek nitelikte haklar yaratmadığını belirtmiştir. ABİDM, Yedaş tarafından AB'ye yönelik olarak ileri sürülen idari işbirliği ve eylem programları konusunda gerekli yardımı sunmadığı iddialarını da hukuka aykırılık değerlendirmesi bakımından yeterli olmadığını belirtmiştir. Kararın 46. prg.

⁶⁹ Kararın 42. prg.

⁷⁰ Ibid., s. 283.

⁷¹ ABİDM'ne göre, AB, bir üye Devletin AB hukuk düzenine ilişkin bir yükümlülüğünü yerine getirmemesi halinde, AB Kurucu Andlaşması'nın 226-228. Md.'leri bağlamında

Yedaş, AB'nin üçüncü Devletlerle akdetmiş olduğu anlaşmalar nedeniyle zarara uğradığını iddia etmiştir. ABİDM'ne göre, AB'nin üçüncü Devletlerle bu tür anlaşmaları akdederken Türkiye'nin çıkarlarını yeterince göz önüne bulundurmadığına dair kanıt veya kanıtlar, Yedaş tarafından dava dilekçesinde yeterli sayıda ve açıklıkta ileri sürülmeyip, Mahkeme tarafından yerinde bulunmamıştır⁷².

Yedaş, iddialarına ortaklık mevzuatının veya Gümrük Birliği Kararı'nın uygulanmasına ilişkin rekabetin gelişimini önleyici her türlü uygulamanın ortadan kaldırılması amacıyla Komisyon tarafından, gözetim yapılmadığı ve bu doğrultuda Türkiye'ye tavsiyelerde bulunulmadığı noktaları devam etmiştir. Bu iddialar ABİDM tarafından oldukça soyut bulunmuştur. Yedaş tarafından ekonominin değişik sektörlerine ilişkin AB'nin birçok davranışı örnek gösterilmekle beraber, bu örneklerin hiçbirinin AB'nin bir işlemiyle ilişkili olabileceğini açık bir biçimde kanıtlayamadığı belirtilmiştir⁷³.

ABİDM, AB Kurucu Andlaşması'nın 340. md.'sinin ikinci bendi gereğince, AB'nin akid dışı sorumluluğunun ortaya çıkabilmesi için iddia edilen zarar ile dayanak olarak gösterilen eylem veya işlem arasında bir nedensellik bağının bulunması gerektiğini vurgulamıştır. ABİDM, bu koşulun sağlandığına dair kanıt sunma yükümlülüğünün davacı tarafa ait olduğunu belirtmiştir. Bu kapsamda ABİDM, ortaya çıkan zarar ile Topluluk kurumuna atfedilen hukuka aykırı tasarruf arasında kurulması gerekli olan ve davacı tarafından ispat edilmesi gereken nedensellik bağının bu davaya ilişkin olarak açık ve doğrudan bir şekilde ortaya konulmadığını belirtmiştir. Türkiye'ye, Gümrük Birliği kapsamında yapılması gereken mali yardımın yetersizliğinden kaynaklanan makroekonomik dengesizlik iddiası ile davacının bireysel durumu arasında doğrudan bir neden sonuç ilişkisi kurulamamıştır.

Benzer şekilde, ABİDM'ne göre; Yedaş, uğradığı zarar ile iddiada bulunduğu şu hususlar arasında doğrudan bir nedensellik bağı bulunduğunu ispat-

gerekli usul uyarınca, ihlal davası açılabileceğini, ancak bu iddia doğrultusunda davanın açılması konusunda yetkili olan Komisyon veya AB Kurucu Andlaşması'nın 259. Md.'sindeki koşulların gerçekleşmesi kaydıyla, bir üye Devlet tarafından ihlal davasının açılmadığını belirtmiştir. Yerleşik ABAD içtihatları uyarınca, ihlal davasının açılması konusunda takdir yetkisinin Komisyon'da bulunduğu ve bu doğrultuda Komisyon tarafından ihlal davasının açılmamasının hukuki bir yükümlülüğün yerine getirilmemesi olarak değerlendirilemeyeceği belirtilmiştir. Kararın 51. prg.

⁷² Burada, ABİDM Yargılama Usul Tüzüğü'nün 44. md.'sinin 1. prg.'ının c bendi uyarınca iddialar yeterince açık olmayıp, Topluluk kurumlarının hangi tasarruf ya da tasarruflarının hukuka aykırı olduğu açıkça belirtilmemektedir. ABİDM'ne göre, benzer bir durum da Türkiye'nin belirli karar alma yöntemlerinden dışlanmasına ilişkin iddialar açısından söz konusudur. AB Kurucu Andlaşması'nın 207. Md.'si uyarınca, Komite toplantılarına davet edilmeme hukuka aykırılık unsuru olarak değerlendirilebilecek nitelikte olsa da, Türkiye'nin toplantılara katılmaması Yedaş'ın somut menfaatlerini etkilememekte ve bu hakkın kullandırılmaması davacı nezdinde hak kazanımına ya da kaybına yol açmamaktadır. Kararın 52. prg.

⁷³ ABİDM, Topluluk kurumlarının asli ve türeme normlar çerçevesinde, kendilerine tanıyan yetkiler doğrultusunda takdir yetkisini kullanabileceklerini belirtmiş ve bu bağlamda, AB'nin kurumları vasıtasıyla ekonomik yardımda bulunurken, takdir yetkisinin sınırları doğrultusunda hareket ettiğini ve takdir yetkisinin aşıldığına ilişkin Yedaş'ın yeterince kanıt sunmadığını belirtmiştir. ABİDM, AB'nin Türkiye'ye yönelik olarak çeşitli alanlarda ekonomik yardımlar yaptığını ve bu durumun AB Bakanlar Konseyi tarafından teyit edilmekle beraber, bu durumun Yedaş'ın tarafından da kabul edildiğini ve bu sebeplerle genel anlamda yardım yapılmadığına ilişkin iddialarının da gerçeklikten yoksun olduğunu belirtmiştir.

layamamıştır⁷⁴. Davacının 1993'te üretime başlarken, gümrük tarifelerinin ve Devlet yardımlarının devam edeceği varsayımı ile hareket ettiğini ileri sürmesi ise, 1970 yılında imzalanan Katma Protokol uyarınca Gümrük Birliği'nin en geç 22 yıl sonunda yürürlüğe girmesinin belli olduğu olgusu karşısında kabul edilebilir nitelikte bulunmamıştır⁷⁵.

Davaya ilişkin değerlendirmelerimizin ilk kısmında belirttiğimiz gibi dava, ABİDM'nin üç yargıçtan oluşun Beşinci Dairesi tarafından 30.03.2006 tarihinde sonuçlandırılmıştır. Dava, ABİDM tarafından tazminat davalarına ilişkin koşulların gerçekleşmediği gerekçesiyle Yedaş'ın aleyhine olacak şekilde karara bağlanmıştır⁷⁶.

Sonuç olarak, Ankara Anlaşması'nın yürürlüğe girdiği tarihten itibaren, Türkiye'nin AB ile oluşturduğu ortaklık mevzuatı çerçevesinde değerlendirildiğinde, Türkiye Cumhuriyeti uyrakluğunda bulunan gerçek ve tüzel kişilerin hukuka aykırı bir eylem veya işleme maruz kalmaları halinde, haklarını AB hukuk düzeni yargısında hangi içerik ve usulde arayacağına dair ortaklık mevzuatında açık bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu bağlamda, genel ve soyut olarak değerlendirildiğinde Ankara Anlaşması'nın 25. md.'si ile Gümrük Birliği Kararı'nın 61 ve 62. md.'leri Türkiye Cumhuriyeti ile AB arasında çıkabilecek uyuşmazlıkların çözümüne yönelik genel anlamda hukuki yöntemleri de kapsamakla beraber siyasi niteliği ağır basan çözüm yöntemleri içermekte, ancak Türkiye Cumhuriyeti uyraklu gerçek ve tüzel kişilerin hukuka aykırı bir eylem ve işlemle karşılaşmaları halinde haklarının korunmasına yönelik doğrudan bir hüküm öngörülmemektedir⁷⁷.

Yukarıda genel hatlarıyla aktarmaya çalıştığımız Yedaş tarafından açılan bu tam yargı davasının ABİDM tarafından esastan ele alınıp karara bağlanması, Türkiye Cumhuriyeti uyrakluğunda bulunan gerçek ve tüzel kişiler açısından, ortaklık mevzuatından kaynaklanan haklarının korunması yönünde bu mevzuatın içerdigi yetersizliklere karşı etkin bir koruma yolunun olabileceğinin göstergesidir.

Bununla birlikte, ABİDM tarafından Yedaş bu davaya ilişkin haksız olarak nitelendirilse dahi, bu tür davaların açılabilmesi, ortaklık mevzuatı çerçevesinde hakları olumsuz yönde etkilenen Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları açısından yol gösterici niteliktedir. Bu bağlamda, AB hukuk düzeninde, ortaklık mevzuatına tâbi gerçek ve tüzel kişilerin Toplulukların akit dışı sorumluluğu kapsamında AB hukuk düzeni yargısında açık bir biçimde dava açma hakları

⁷⁴ Komisyon'un rekabeti kontrol etmede özensiz davranması, Türkiye'nin karar alma yöntemlerine dahil edilmemesi, AB Bakanlar Konseyi'nin olası hatası ve Gümrük Birliği ile ilgili alanlarda alınması gereken önlemler konusunda AB'nin işbirliğine geçmemesi. ABİDM, Yedaş'ın, ekonominin değişik (tekstil, tarım, anten ihracatı ve el halısı) sektörlerine ilişkin ileri sürmüş olduğu iddiaların kendi sosyal konumu ile doğrudan bir ilişkisinin bulunmadığına hükmetmiştir. Kararın 57 ve 58 prg.'ları arası.

⁷⁵ Kararın 60. prg.

⁷⁶ ABİDM kararlarının hukuki sorunlarla ilgili olmak şartıyla, gerek ABAD Statüsü ile ilgili Protokol'de, gerek ABAD Yargılama ve Usul Tüzüğü'nde öngörülen şekil ve şartlarda, ABAD nezdinde temyizi mümkün olmaktadır. Bu nedenle, Yedaş bu hakkını kullanarak ABİDM tarafından tesis edilen ilgili kararı ABAD nezdinde temyizi talebinde bulunmuş ve bu talep ABAD tarafından C-225/06 numarası verilerek kabul edilmiştir. ABAD 2. Dairesi de 05.07.2007 tarihinde temyiz talebi üzerine vermiş olduğu kararda ABİDM'ni haklı bulmuş ve temyiz masraflarının da Yedaş tarafından karşılanmasına karar vermiştir. Reçber, "Türkiye- Avrupa Birliği...", op. cit., s. 82-83.

⁷⁷ Reçber, "Ortaklık Mevzuatı İtibarıyla...", s. 287.

düzenlenmezken, ortaklık mevzuatının ilgili normlarından kaynaklanan nedenlerle haklarının ihlal edildiğini ve zarar gördüğünü iddia eden Yedaş firmasının bu konuda yargısal yollara başvurması, ABİDM'nin davayı esas bakımından değerlendirmesinde önemli bir rol oynamıştır⁷⁸.

Toplulukların akit dışı sorumluluğu kapsamında değerlendirilip açılan bu davanın, usul bakımından reddedilmeyip⁷⁹, esas açısından değerlendirilmesi Türkiye Cumhuriyeti uyruklu gerçek ve tüzel kişilerin ortaklık mevzuatı çerçevesinde kendilerine tanınan hakların korunması yönünde emsal nitelikte değerlendirilebilir. AB hukuk düzeni çerçevesinde, ortaklık mevzuatının da AB hukuk düzeninin bir parçası olmasından dolayı, üye Devlet statüsünde bulunmayan Türkiye Cumhuriyeti'nin uyrukluğunda bulunan gerçek ve tüzel kişilerin, uluslararası hukukla kıyaslandığında önemli farklılıklar taşıyan ve stüjelerin haklarının korunması yönünde doğrudan kullanılabilir pek çok dava türünün de ilgili kurucu andlaşmalarda yer aldığı AB hukuk düzeninde bu etkin koruma ve hak arama yollarından, gerekli usullere uygun bir biçimde yararlanabileceklerini bu dava göstermektedir.

2.2. Yurt Dışında Bulunan Türkiye Cumhuriyeti Uyrukluğundaki Gerçek ve Tüzel Kişilerin Ön Karar Yöntemini İşletebilmeleri

Çalışmamızın bu kısmında, ön karar yöntemi kapsamında Türkiye Cumhuriyeti uyrukluğunda bulunan gerçek ve tüzel kişilerin neden oldukları davalardan bir kısmını özet olarak aktarmaya çalışacağız.

Meryem Demirel Davası⁸⁰

Türkiye vatandaşı Meryem Demirel, eşini ziyaret etmek amacıyla 3 ay süreli geçici bir vize ile Almanya'ya (dava sırasında F.Almanya) gitmiştir. Meryem Demirel, F.Almanya'dan ayrılacağını resmen bildirmiş olmasına rağmen, sınırlı süreli vizesinin bitiminde hamile olduğunu gerekçe göstererek F.Almanya'dan ayrılmamıştır. Bunun üzerine, bulunduğu şehrin idaresi tarafından kendi isteğiyle ülkeden ayrılmadığı takdirde, sınır dışı edilmesi yönünde bir karar tesis edilmiştir. Meryem Demirel'de sınır dışı edilmesine yönelik tesis edilen idari kararın iptali ve kendisine ortaklık mevzuatına istinaden "oturma izni" verilmesi talebiyle Şehir idaresi aleyhine dava açmıştır.

Stuttgart İdare Mahkemesi, esas itibarıyla ilgili kararın 13 no'lu prg.'nda belirtildiği üzere, Ankara Anlaşması'nın 12. md.'si⁸¹ ve Katma Protokol'ün 36. md.'sinin⁸², Ankara Anlaşması'nın 7. md.'siyle birlikte değerlendirildiğinde, üye

⁷⁸ Ibid., s. 288.

⁷⁹ Bu konuya ilişkin Söktaş firması tarafından, ABİDM önünde 20.05.1996 tarihinde Komisyon'a karşı açılan iptal ve tam yargı davası, ABİDM 3. Dairesi tarafından 10.12.1996 tarihinde usul yönünden reddedilmiştir.

⁸⁰ C-12/86, Meryem Demirel-Stadt Schwäbisch Gmünd, 30.09.1987. Bu kararın İngilizce metni için bkz., <http://eur-lex.europa.eu/smartagi/cgi/sga-doc?Smartagilcelexplus!prod!CELEXnumdoc&lg=>. Bu kararın Türkçe metni için bkz., Can, "Türkiye-Avrupa Topluluğu...", op. cit., ss. 72-79. Bu davaya ilişkin ayrıca bkz. Bkz., Reçber, "Türkiye-Avrupa Birliği...", op.cit., s. 64.

⁸¹ Ankara Anlaşması'nın 12. Md.'si şu şekildedir:

"Akit Taraflar, aralarında serbest işçi akımını kademeli olarak gerçekleştirmek için, AT Kurucu Andlaşma'sının 39, 40 ve 41. md.'lerinden esinlenmekte uyuşmuşlardır".

⁸² Katma Protokol'ün 36. Md.'si şu şekildedir.

"Türkiye ile Topluluk üyesi Devletler arasında işçilerin serbest dolaşımı, Ortaklık Anlaşması'nın 12. md.'sinde yer alan ülkelere uygun şekilde, Anlaşma'nın yürürlüğe girişin-

Devletlerin kendi hukuk düzenlerinde, doğrudan uygulanabilir hukuk kuralları niteliğinde olup olmadığına ilişkin, AB Kurucu Andlaşması'nın 267. md.'si kapsamında ABAD'ndan ön karar isteminde bulunmuştur.

ABAD, 30.09.1987 tarihli ve C-12/86 sayılı ön kararın 7 no'lu prg.'nda; Ankara Anlaşması, Katma Protokol ve Ortaklık Konseyi Kararlarının AB hukuk düzeninin bir parçasını oluşturduğunu vurgulamakla beraber, kararın 23 no'lu prg.'nda; Ankara Anlaşması'nın 12. md.'sinin ve Katma Protokol'un 36. md.'sinin, programsal nitelikte hükümler olduğunu belirtmiş ve işçilerin serbest dolaşımının sağlanması konusunda, yeterli kesinliğe sahip olmadığını vurgulamıştır.

ABAD ilgili kararın 25 no'lu prg.'nda sonuç olarak, Ankara Anlaşması'nın 12. md.'sinin ve Katma Protokol'un 36. md.'sinin, Ankara Anlaşması'nın 7. md.'siyle⁸³ birlikte yorumlandığında, ilgili düzenlemelerin yeterince açıklıktan ve kesinlikten yoksun olması nedeniyle, üye Devletlerin iç hukuklarında doğrudan uygulanabilir nitelikte olmadığına karar vermiştir.

Salih Zeki Sevince Davası⁸⁴

Salih Zeki Sevince, Hollanda'da oturtma hakkına sahip olan bir bayanla yaptığı evliliğe bağlı olarak oturma izni elde etmiştir. İzninin uzatılması amacıyla yaptığı başvuru ise evlilik ilişkisinin sona ermiş olduğu gerekçesiyle, Hollanda Adalet Bakanlığı tarafından reddedilmiştir. Sevince, bu ret işleminin iptali hakkında açtığı davada, 2/76 ve 1/80 sayılı Ortaklık Konseyi Kararlarına dayanarak, kendisine oturma izni verilmesi talebinde bulunmuştur. Bu dava kapsamında görevli yargı mercii olan Hollanda Yüksek idare Mahkemesi, ABAD'ndan ilgili kararların uygulanmasına yönelik olarak, AB Kurucu Andlaşması'nın 267.md.'si bağlamında ön karar isteminde bulunmuştur.

ABAD, 20.09.1990 tarihli ve C-192/89 sayılı ön kararının 8 ve 9 no'lu prg.'larında, (Ankara Anlaşması'nın AB hukuk düzeninin bir parçasını oluşturduğu yönündeki kararlarına da atfen Demirel vb.), Ankara Anlaşması, Katma Protokol ve Ankara Anlaşması ile oluşturulan Ortaklık Konseyi tarafından tesis edilen 2/76 ve 1/80 sayılı kararların, AB hukuk düzeninin bir parçasını oluşturduğunu belirtmiştir.

ABAD, Ortaklık Konseyi kararlarının doğrudan etkisi bağlamında ilgili kararın 17 no'lu prg.'nda yaptığı değerlendirmede, 2/76 sayılı Ortaklık Konseyi

---

den sonraki on ikinci yılın sonu ile (1976) yirmi ikinci yılın sonu (1986) arasında kademe olarak gerçekleştirilecektir.

Ortaklık Konseyi bu konuda gerekli usulleri kararlaştıracaktır."

⁸³ Ankara Anlaşması'nın 7. md.'si şu şekildedir:

"Akit taraflar, bu Anlaşma'dan doğan doğan yükümlülüklerin yerine getirilmesini sağlayan her türlü genel ve özel tedbirleri alırlar.

Taraflar, Anlaşma hedeflerinin gerçekleştirilmesini tehlikeye düşürebilecek her türlü tedbirden sakınırlar".

⁸⁴ C-192/89, S.Z.Sevince-Staatssecretaris van Justite, 20.09.1990. Bu kararın İngilizce metni için bkz., <http://eur-lex.europa.eu/smartagi/cgi/sga-doc?Smartagi!celexplus!prod!CELEXnumdoc&lg=>. Bu kararın Türkçe metni için bkz., Can, "Türkiye-Avrupa Topluluğu...", op. cit., ss. 80-87. Bu davaya ilişkin olarak Bkz. Reçber, "Türkiye-Avrupa Birliği...", op.cit., ss. 64-65. M.Can Baydarol, "Sevince Davası ve Türkiye AET Ortaklık İlişkisinin Doğurduğu Hukuki Sonuçlar Üstüne ABAD Tarafından Getirilen Açıklamalar", Hukuk Dosyası, **İktisadi Kalkınma Vakfı Dergisi**, Yıl: 1990, ss. 14-25.

Kararının 2. md.'sinin⁸⁵ 1. prg.'ının b bendi ve 1/80 sayılı Ortaklık Konseyi Kararının 6. md.'sinin⁸⁶ 1. prg.'ının, AB üyesi Devletlerde doğrudan etkiye sahip olduğunu belirtmiştir.

ABAD benzer şekilde ilgili kararın 18 no'lu prg.'ında; 2/76 sayılı Ortaklık Konseyi Kararının 7. md.'sinin⁸⁷ ve 1/80 sayılı Ortaklık Konseyi Kararının 13. md.'sinin⁸⁸ AB üyesi Devletlerde doğrudan etkiye sahip olduğunu belirtmiş ve ilgili düzenlemelerin üye Devlet topraklarında yasal olarak ikamet eden ve çalışan işçilerin, istihdam edilmelerine ilişkin yeni kısıtlamaların getirilmesini engelleyici nitelikte bir "standstill"⁸⁹ hükmü niteliğinde olduğunu belirtmiştir.

⁸⁵ Ortaklık Konseyi'nin 2/76 sayılı kararının 2. md.'si şu şekildedir:

"1. a. Topluluk üyesi Devletlerden birinde yasal bir şekilde üç yıl boyunca çalışan bir Türk işçisi, Topluluk üyesi Devlet uyruklu işçilere tanınan önceliklere hak kazanır, normal şartlarda yapılan ve söz konusu Devletin iş bulma kurumlarında iş, çalışma alanı ve bölge itibarıyla kayıtlı bulunan işlere başvurabilir.

b. Topluluk üyesi bir Devlette beş yıl, yasal bir şekilde çalıştıktan sonra bir Türk işçisi, aynı ülkede herhangi bir ücretli işe girme serbestisine sahip olur. Haklar saklı kalır.

c. Yıllık izinler ve hastalık, doğum ya da iş kazası nedeni ile kısa dönemli işten uzaklaşmalar yasal çalışma süresinden sayılır. İlgili yetkili kurumlar tarafından belgelenen istem dışı işsizlik süreleri ve hastalık nedeniyle uzun süre işi terk etme durumları yasal çalışma süresine dahil edilemez, ancak daha önceki çalışma dönemine istinaden elde edilmiş 2. Birinci paragrafın uygulanması için gerekli usuller, ulusal kurallar çerçevesinde tespit edilir".

⁸⁶ Ortaklık Konseyi'nin 1/80 sayılı kararının 6. md.'si şu şekildedir: "1. Bir Üye Devletin işgücüne ait olduğu usule uygun şekilde tescil edilmiş olan bir Türk işçisi, ailesinin üyelerinin serbest istihdamı konusundaki 7'inci Maddeye tabi olarak;

- bir yıl yasal olarak çalıştıktan sonra bu Üye Devlet'te bir iş mevcutsa aynı işveren için çalışmak üzere çalışma izninin uzatılmasına hak kazanır;

- üç yıl yasal istihdamdan sonra ve Topluluğun Üye Devletlerinin işçilerine öncelik verilmesine tabi olarak bu Üye Devlet'te, aynı meslek için kendi seçeceği bir işveren tarafından yapılan ve bu Devletin işçi bulma kuruluşlarına kaydedilmiş ve normal koşullarda yapılmış olan başka bir istihdam önerisini kabul etmeye hak kazanır;

- bu Üye Devlet'te dört yıl yasal istihdamdan sonra kendi seçeceği herhangi bir ücretli işte serbestçe çalışabilir.

2. Yıllık tatiller veya doğum veya iş kazası nedeniyle devamsızlık veya kısa hastalık dönemleri, yasal istihdam süreleri olarak kabul edilir. İlgili makamlarca usule uygun olarak onaylanmış olan gayri ihtiyari işsizlik ve hastalık nedeniyle uzun süreli devamsızlıklar, yasal istihdam süreleri olarak kabul edilmezler, ancak daha önceki istihdam dönemi sonucunda kazanılmış olan hakları etkilemezler.

3. 1'inci ve 2'inci fıkraların uygulanmasına ilişkin usuller, ulusal kurallar çerçevesinde belirlenmiş olan usullerdir".

⁸⁷ Ortaklık Konseyi'nin 2/76 sayılı kararının 7. md.'si şu şekildedir:

"Topluluk üyesi Devletler ve Türkiye, yasal olarak sınırları içinde ikamet eden ve çalışan işçilere işe girme konusundaki şartlara yeni kısıtlamalar getiremezler".

⁸⁸ Ortaklık Konseyi'nin 1/80 sayılı kararının 13. md.'si şu şekildedir:

"Topluluk üye Devletleri ve Türkiye, kendi topraklarında yasal olarak ikamet eden ve istihdam edilen işçiler ve aile bireylerine uygulanan işe girme şartlarına, yeni kısıtlamalar getiremezler".

⁸⁹ "Standstill" hükmünün genel olarak tanımı; "bir anlaşmada yer alan ve ilgili taraflı söz konusu anlaşmanın yürürlüğe girdiği tarihteki koşulları başvuruda bulunan kişi aleyhine değiştirmeme/ağırlaştırma yükümlülüğü altına sokan hüküm" olarak yapılmaktadır. Sanem Baykal, **Türkiye-AT Ortaklık Hukuku ve ABAD Kararları Çerçevesinde Katma Protokol'ün 41/1. Maddesinde Düzenlenen Standstill Hükmünün Kapsamı ve Yorumu**, İstanbul: İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları No: 214, Aralık 2007, s. 6.

ABAD ilgili kararın 29 no'lu prg.'ında, bu maddelerde belirtilen hakların oturma hakkı ile beraber kullanılabilceğini ve bu nedenle üye Devletlerde çalışma iznine hak kazanan Türk vatandaşı işçilere, en azından çalışma izninin süresi boyunca, oturma izni verilmesi gerektiğini, aksi takdirde bu hükümlerle Türk vatandaşı işçilere tanınan hakların etkinlikten yoksun kalacağını belirtmiştir.

İlgili kararın 31 ve 32 no'lu prg.'larında, oturma izni istemiyle açılan davanın görüldüğü süre ile örtüşen çalışma süresinin, 2/76 sayılı Ortaklık Konseyi Kararının 2. md.'sinin 1. prg.'ının b bendi ve 1/80 sayılı Ortaklık Konseyi Kararının 6. md.'sinin 1. prg.'ı bağlamında "yasal çalışma" kavramını içermediğinden hareketle, bu sürenin yasal çalışma süresi kapsamında değerlendirilemeyeceği yorumunda bulunmuştur.

Kazım Kuş Davası⁹⁰

Kazım Kuş, Alman vatandaşı bir kadınla evlenmesi nedeniyle oturma izni almaya hak kazanmıştır. Kazım Kuş'un Alman uyruklu eşinden boşanmasından sonra, oturma izni talebi reddedilmiştir. Buna gerekçe olarak, oturma izni hakkının sağlanması koşulunun evlenme olduğu, bunun ise boşanma sonucu ortadan kalkması gösterilmiştir. Bunun üzerine Kazım Kuş, Hessen Eyalet İdare Mahkemesi'ne dava açmış ve kendisine Ortaklık Konseyi'nin 1/80 sayılı kararının 6. md.'si uyarınca oturma izni verilmesini talep etmiştir. Hessen Eyalet İdare Mahkemesi de sorunu AB hukuk düzeniyle ilgili bularak, ABAD'ndan ön karar isteminde bulunmuştur.

ABAD, 16.12.1990 tarihli, C-237/91 sayılı ön kararın 21 no'lu prg.'ında, Ortaklık Konseyi'nin 1/80 sayılı kararının 6. md.'sinin 1. prg.'ının 1. bendine göre, bir Türk işçisine aynı işveren yanında, çalışma izninin yenilenmesi hakkının verilmesinin, üye Devletin ülkesinde yasal olarak en az bir yıl çalışmış olma şartına bağlı olduğunu, aynı işverenin yanında çalışmak şartıyla, çalışma izni süresinin başka herhangi bir koşul aranmaksızın uzatılacağını belirtmiştir.⁹¹

İlgili kararın 27 no'lu prg.'ında soru olarak, 1/80 sayılı Ortaklık Konseyi Kararının 6. md.'sinin 1. prg.'ının 1 ya da 3. bendinde yer alan şartları yerine getiren Türk vatandaşı işçinin yalnızca çalışma iznini değil, aynı zamanda oturma izninin yenilenmesini sağlamak üzere bu hükümlere doğrudan başvurulabilme hakkının olup olmadığının tespiti istenmiştir.

---

⁹⁰ C-237/91, Kazım Kuş-Landeshauptstadt Wiesbaden, 16/12/1992. Bu kararın İngilizce metni için bkz., <http://eur-lex.europa.eu/smartagi/cgi/sga-doc?Smartagi!celexplus!prod!CELEXnumdoc&lg=>. Bu kararın Türkçe metni için bkz., Can, "Türkiye-Avrupa Topuluğu...", op. cit., ss. 88-97. Bu davaya ilişkin olarak Bkz. Harun Gümrükçü, "Kuş Davası ve Bunun AT Üyesi Ülkelerdeki Türk Göçmenlerin Çalışma ve Oturma İzinleri Üzerindeki Etkileri", **Mülkiyeliler Birliği Dergisi**, Sayı: 164, passim; Reçber, "Türkiye-Avrupa Birliği...", op.cit., ss. 65-66.

⁹¹ İlgili kararın 19. no'lu prg.'ında ulusal mahkeme ABAD'dan, 1/80 sayılı Ortaklık Konseyi Kararının 6. md.'sinin 1. prg.'ının 1. bendinin; o üye Devlet vatandaşıyla evlenmek suretiyle oturma izni elde eden ve aynı işveren yanında en az bir yıl çalışmış olan Türk vatandaşının, evliliğinin boşanmayla sona ermesi sonucu, çalışma izninin yenilenmesi hakkının ne olacağına ilişkin tespitini istemektedir. ABAD bu soruya cevap olarak ilgili kararın 26 no'lu prg.'ında, evliliğin boşanmayla sona ermesinin 1/80 sayılı Ortaklık Konseyi Kararının 6. md.'sinin 1. prg.'ının 1. bendi uyarınca, çalışma hakkının yenilenmesi talebine bir engel oluşturmayacağını belirtmiştir.

İlgili kararın 28 no'lu prg.'ında Sevince kararına atıf da bulunularak, 1/80 sayılı Ortaklık Konseyi Kararının 6 md.'sinin 1. prg.'ının Avrupa Topluluklarına üye Devletlerde doğrudan etkiye sahip olduğu belirtilmiştir.

İlgili kararın 29 no'lu prg.'ında, Sevince kararının 29 no'lu prg.'ına atıfda bulunularak, çalışma hakkına bağlı olarak, 1/80 sayılı Ortaklık Konseyi Kararının 6 md.'sinin 1. prg.'ının 3. bendinin, oturma hakkıyla ilgili bir düzenleme olmamasına rağmen, söz konusu hükmün en azından ilgili kişiye bir oturma iznini talep etme hakkını da beraberinde getirdiği vurgulanmıştır.

İlgili kararın 30 no'lu prg.'ında, ilgili kararın 29 no'lu prg.'ında 1/80 sayılı Ortaklık Konseyi Kararının 6 md.'sinin 1. prg.'ının 3. bendine ilişkin belirtilen durumun, 1/80 sayılı Ortaklık Konseyi Kararının 6 md.'sinin 1. prg.'ının 1. bendi itibarıyla da doğru olduğu belirtilmiştir. Gerekçe olarak, Türk vatan-daşı işçilere tanınan, bir yıl yasal çalışmadan sonra aynı işveren yanında çalışma izninin yenilenmesi hakkının, oturma hakkının bulunmaması durumunda herhangi bir etkisinin kalmayacağı belirtilmiştir.

Sonuç olarak, ilgili kararın 36 no'lu prg.'ında, 1/80 sayılı Ortaklık Konseyi Kararının 6. md.'sinde belirtilen koşulları yerine getiren Türk işçisinin, çalışma izninin uzatılması dışında oturma izninin uzatılmasının sağlanması bakımından da doğrudan bu hükümlere başvurabileceği belirtilmiştir.

Ahmet Bozkurt Davası⁹²

Ahmet Bozkurt Hollanda'da, bu Devlet yasalarınca akdedilmiş bir iş sözleşmesi çerçevesinde, uluslararası kamyon sürücüsü olarak mesleğini ifa ederken, geçirdiği iş kazası sonucu iş göremez duruma gelmiştir. Ahmet Bozkurt, 1991 yılında devamlı oturma izni için başvuruda bulunmuş, ancak bu talebin reddedilmesi üzerine, kararın gözden geçirilmesi talebiyle Hollanda İşçileri Bakanlığı'na başvurmuştur. Bu talebin de reddedilmesi üzerine Ahmet Bozkurt, 2/76 ve 1/80 sayılı Ortaklık Konseyi Kararları uyarınca kendisine oturma izni verilmesi talebiyle açtığı davada, Hollanda Yüksek İdare Mahkemesi bahsi geçen kararların ilgili hükümlerinin yorumu konusunda, ABAD'ndan ön karar isteminde bulunmuştur.

ABAD, 06.06.1995 tarihli, C-434/93 sayılı ön kararının 24 no'lu prg.'ında, Türkiye Cumhuriyeti uyruklu bir işçinin, üye Devletin yasal iş piyasasına dahil olup olmadığına, hakları ve statüsüyle ilgili diğer hususların dikkate alınarak, üye Devlet yetkili yargı organı tarafından karar verileceğini belirtmiştir.

ABAD bu bağlamda, ilgili kararın 29 no'lu prg.'ında üye Devletin iç hukukuna göre oturma ve çalışma iznine tabi olmayan bir işte çalışan Türk işçisinin, bu ülkedeki çalışma süresinin 1/80 sayılı Ortaklık Konseyi Kararının 6. md.'sinin 1. prg.'ı bağlamında yasal çalışma sayılacağını belirtmiştir. İlgili kararın 31 no'lu prg.'ında, yasal çalışmaya bağlı olarak Türk işçisinin oturma hakkı talebinin de olabileceğini belirtmiş ancak ilgili kararın 42 no'lu prg.'da, 1/80 sayılı Ortaklık Konseyi Kararının 6. md.'sinin yasal olarak bir üye Devlette çalışırken iş göremez duruma gelen bir Türk vatandaşıma yerleşme hakkı sağlamayacağını belirtmiştir.

⁹² C-434/93, Ahmet Bozkurt-Staatssecretaris van Justitie, 06.06.1995. Bu kararın İngilizce metni için bkz., <http://eur-lex.europa.eu/smartagi/cgi/sga-doc?Smartagi!celexplus!prod!CELEXnumdoc&lg=>. Bu kararın Türkçe metni için bkz., Can, "Türkiye-Avrupa Topluluğu...", op. cit., ss. 105-116. Bu davaya ilişkin olarak Bkz. Reçber, "Türkiye- Avrupa Birliği...", op.cit., ss. 67.

ABAD ilgili kararın 38 no'lu prg.'ında, düzenli işgücü piyasası ve yasal çalışma kavramlarına değinmiş ve "yasal çalışma süresi konusunda", 1/80 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı'nın 6. md.'sinin 2. prg.'ına göre, işsizlik ve uzun hastalık dönemlerinin çalışma süresi kapsamında değerlendirilemeyeceğini, ancak eski çalışma süresine bağlı hakları da etkilemeyeceğini belirtmiştir. ABAD ilgili kararın 39 no'lu prg.'ında, 1/80 sayılı Ortaklık Konseyi Kararının 6. md.'sinin üye Devletlerde çalışan veya geçici iş göremez durumda bulunan Türk işçilerini kapsadığını, sürekli iş görememe ve emeklilik nedeniyle iş piyasasında bulunmayan Türk işçilerini ise kapsamadığını belirtmiştir.

Ahmet Bozkurt kararı, bir üye Devlette çalışma ve oturma hakkı zorunluluğu bulunmayan bir işte çalışmış Türkiye Cumhuriyeti uyruklu bir işçinin, çalışma ilişkisinin ABAD kararlarınca belirlenen şartlara uygun olması halinde, bir üye Devlette çalışmasının 1/80 sayılı Ortaklık Konseyi Kararının 6. md.'si uyarınca, yasal çalışma olarak değerlendirileceği ve buna bağlı olarak da oturma hakkına sahip olduğunun belirtilmesi yönünden önem taşımaktadır.

Hayriye Eroğlu Davası⁹³

1980 yılında, öğrenim görmek amacıyla 1976 yılından itibaren, Almanya'da yasal olarak çalışma ve oturma hakkına sahip babasının yanına giden Hayriye Eroğlu, öğrenimini tamamladıktan sonra çalışma izni alarak çalışmaya başlamıştır. Hayriye Eroğlu, 1992 yılında oturma hakkının uzatılması için başvuruda bulunmuş, ancak bu başvurusu reddedilmiştir. Bunun üzerine, Hayriye Eroğlu tesis edilen bu idari işlemin iptali talebiyle, Kalsruhe İdare Mahkemesi'ne başvurmuş ve bu dava çerçevesinde ileri sürülen ortaklık mevzuatı hükümleri uyarınca Kalsruhe İdare Mahkemesi, ABAD'ndan ön karar isteminde bulunmuştur.

Ortaklık Konseyi'nin 1/80 sayılı kararının 7. md.'sinin 2. prg.'ı, Topluğa üye Devletlerde yasal olarak çalışan Türkiye Cumhuriyeti uyruklu işçilerin, ilgili üye Devlette meslek eğitimi gören çocuklarının, anne veya babasından birinin üye Devlette en az üç yıl çalışmış olması şartıyla, çocukların ikamet sürelerine bakılmaksızın, ilgili üye Devlette her işte çalışabilmelerini öngörmektedir.

ABAD, bu davaya ilişkin 05.10.1994 tarihli, C-355/93 sayılı ön kararının 18 ve 19 no'lu prg.'larında, Sevince ve Kuş kararlarına paralel biçimde (Sevince kararı 29. prg., Kuş kararı 30. prg.), "çalışma hakkının", "oturma hakkına" bağlı olduğunu, AB hukuk düzeninin bir parçasını oluşturan 1/80 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı'nın 6. ve 7. md.'leri uyarınca, çalışma hakkını kazanan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarına, oturma hakkı verilmesi gerektiğini belirtmiştir. ABAD bu bağlamda, AB üyesi bir Devlete "aile birleşmesi" olgusu dışında, örneğin eğitim ve öğrenim amacıyla gelinmiş olmasının, Ortaklık Konseyi kararlarıyla tesis edilmiş hakların kullanımına engel oluşturmayacağı kararına varmıştır.

İlgili kararın 22 ve 23 no'lu prg.'larında da belirtildiği üzere Eroğlu davasının en önemli sonucu, 1/80 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı'nın 7. md.'sinin doğrudan etkiye sahip olduğunun belirtilmesiyle beraber, mesleki eğitimlerini AB üyesi Devletlerin ülkelerinde ebeveynlerinin yanında tamamlayan Türk

⁹³ C-355/93, Hayriye Eroglu-Land Baden/Württemberg, 05.10.1994. Bu kararın İngilizce metni için bkz., <http://eur-lex.europa.eu/smartagi/cgi/sga-doc?SmartagiCellexplus!prod!CELEXnumdoc&lg=>. Bu kararın Türkçe metni için bkz., Can, "Türkiye-Avrupa Topluluğu...", op. cit., ss. 98-104.

vatandaşlarının, anne veya babasının üye Devlet ülkesinde üç yıl çalışmış olması koşuluyla, üye Devletin ülkesine geliş amacına (örneğin eğitim amacı) ve kalış süresine bakılmaksızın her işe girebilmelerinin mümkün olmasıdır.

Sema Sürül Davası⁹⁴

Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı, Sema Sürül 1987 yılından itibaren Almanya'da bulunan eşinin yanına 1991 yılında yerleşmek amacıyla gitmiştir. Sema Sürül, 1992 yılında çocuk sahibi olmuş ve yürürlükteki Alman yasaları uyarınca da 3 yaşın altındaki çocuklara verilen çocuk yetiştirme parasını almaya hak kazanmıştır. Ancak bu yardım, 1994 yılında bu yardımı düzenleyen kanunda yapılan değişiklik sonucu kesilmiştir⁹⁵.

ABAD, 04.05.1999 tarihli, C-262/96 sayılı ön kararında, AT üyesi Devletlerin sosyal güvenlik sisteminin Türkiye Cumhuriyeti uyruklu işçilere ve onların aile bireylerine uygulanmasına yönelik olarak, 3/80 sayılı Ortaklık Konseyi Kararının 3. md.'sinin⁹⁶ 1. prg.'ı bağlamında değerlendirmelerde bulunmuştur.

ABAD ilgili kararın 74 no'lu prg.'ında, 3/80 sayılı Ortaklık Konseyi Kararının 3. md.'sinin 1. prg.'ının doğrudan etkiye sahip olduğunu ve bu çerçevede üye Devlet mahkemeleri önünde dava edilebileceğini belirtmiştir.

ABAD ilgili kararın 97 no'lu prg.'ında, 3/80 sayılı kararın 3. md.'sinin 1. prg.'ında düzenlenen prensip uyarınca, bu karar kapsamına giren tüm konularda vatandaşlığı dayalı tüm ayrımcılıkların yasaklandığını, üye Devletlerin bu maddeyi kapsayan haklara ilişkin yasalarında Türk vatandaşlarını da, kendi

⁹⁴ C-262/96, Sema Sürül-Bundesanstalt Für Arbeit, 04.04.1999. Bu kararın İngilizce metni için bkz., <http://eur-lex.europa.eu/smartagi/cgi/sga-doc?Smartagi/celexplus/prod/CELEXnumdoc&lg=>. Bu kararın Türkçe metni için bkz., Can, "Türkiye-Avrupa Topluluğu...", op. cit., ss. 222-244.

⁹⁵ Sema Sürül, bu yardımın kesilmesi üzerine yetkili idari makamlar nezdinde şikayette bulunmuştur. Yapılan bu şikayet, söz konusu yardımın sadece devamlı oturma hakkı veya bir oturma izni belgesi sahibi yabancılara verilmesinin öngörüldüğü, buna karşılık Sema Sürül'ün koşullu ve süresi sınırlı bir oturma iznine sahip olduğu gerekçesiyle reddedilmiştir. Bu ret kararı üzerine Sema Sürül, 3/80 sayılı Ortaklık Konseyi Kararının 3. md.'sinin 1. prg.'ı kapsamında, sosyal güvenlik hakları bakımından üye Devlet vatandaşlarıyla eşit davranılma hakkına sahip olduğunu iddia etmiştir. Sema Sürül, söz konusu çocuk yardımının alınabilmesi açısından, Alman vatandaşlarının sadece o ülkede yerleşmiş olduklarını bildirmeleri yeterli olurken, kendisinin ilgili mevzuatta yapılan değişiklik sonucu farklı şartlara tâbi kılınmasının, 3/80 sayılı Ortaklık Konseyi Kararının 3. md.'sinin 1. prg.'ı ile bağdaşmadığını iddia etmiştir. Bu gerekçeyle, kendisinin yabancılar mevzuatının kısıtlayıcı hükümlerine tâbi tutulamayacağını iddia ederek, Aachen yetkili Mahkemesinde dava açmıştır. Bunun üzerine davaya bakmakta olan Mahkeme, Sema Sürül'ün 3/80 sayılı Ortaklık Konseyi Kararının 3. md.'sinin 1. prg.'ı kapsamında, aile yardımlarının alınması konusunda, Alman vatandaşlarıyla aynı haklara ve koşullara sahip olup olmadığının açıklığa kavuşturulması bakımından sorunu ön karar yöntemi çerçevesinde ABAD'na sunmuştur.

⁹⁶ 3/80 sayılı Ortaklık Konseyi Kararının eşit uygulama başlığını taşıyan 3. md.'si ise şu şekildedir.

"Bu kararın özel hükümleri saklı kalmak kaydıyla, üye Devletlerden birinin sınırları içinde ikamet eden bu karar kapsamındaki kişi, herhangi bir Üye Devletin mevzuatı ile öngörülen yükümlülüklerle o üye Devletin vatandaşlarıyla aynı koşullarda tabi olur ve yardımlardan aynı koşullarda faydalanır.

Birinci fıkraya hükümleri, sosyal güvenlik kurum organlarının üyelerini seçme hakkına ya da onların belirlenmesine katılmaya uygulanır. Ancak, bu hükümler herhangi bir üye Devletin söz konusu organlarının üyelerini belirleme yöntemlerine ilişkin mevzuat hükümlerini etkilemez."

vatandaşlarına uyguladığından daha sıkı koşullara tabi tutamayacaklarını belirtmiştir.

ABAD ilgili kararın 103 no'lu prg.'nda, bir üye Devletin, 3/80 sayılı Ortaklık Konseyi Kararının 3. md.'sinin 1. prg.'ı kapsamında olup, üye Devlet ülkesinde belirli amaç ve süresi sınırlı yerleşme hakkına izin verdiği Türkiye Cumhuriyeti vatandaşından, ilgili üye Devlette kendisiyle birlikte oturan çocuğundan dolayı aile yardımı alabilmesi için, bu ödeneğe hak kazanma konusunda kendi vatandaşlarına yönelik sadece yerleşme koşulunu ararken, söz konusu Türkiye Cumhuriyeti vatandaşından ulusal mevzuatının yabancılar için öngördüğü türden bir oturma izni belgesinin yetkili makamlar tarafından istenmesinin, bu karar kapsamında mümkün olmadığını ve ayrımcılığa yol açtığını belirtmiştir.

İlgili kararın 104 no'lu prg.'nda, davacıya farklı bir şekilde davranılmasını haklı kılan bir neden bulunmadığından dolayı, bu tür bir ayrımcılığın 3/80 sayılı Ortaklık Konseyi Kararının düzenlemeleriyle uyuşmadığı belirtilmiştir.

ABAD ilgili kararın 113 no'lu prg.'nda, aynı sorun çerçevesinde 3/80 sayılı Ortaklık Konseyi Kararının 3. md.'sinin 1. prg.'ının doğrudan etkiye sahip olduğunun ileri sürülerek, bu kararın geriye etkili bir şekilde yürütülmesi doğrultusunda, hak taleplerinde bulunulamayacağını belirtmiştir.

Bu kararla, ayrımcılık yasağına ilişkin 3/80 sayılı Ortaklık Konseyi Kararının 3. md.'sinin 1. prg.'ının doğrudan etkiye sahip olduğu belirtilmiş ve bu maddeye istinaden Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları için üye Devletler nezdinde dava yolu da açılmıştır.

Veli Tüm/Mehmet Darı Davası⁹⁷

Veli Tüm 2001 yılında Almanya'dan, Mehmet Darı ise 1998 yılında Fransa'dan İngiltere'ye gelmiştir. Her ikisi de iltica talebinde bulunmuştur. Bu iltica talepleri ise, İngiliz yetkili makamları tarafından reddedilmiş ve haklarında sınır dışı edilmelerine yönelik bir karar tesis edilmiş, ancak bu karar uygulanmamıştır. İngiltere'de geçici bir izinle kalmaya devam eden Veli Tüm ve Mehmet Darı, serbest bir iş yeri kurmak için yerleşmek amacıyla, Katma Protokol'ün 41. md.'sinin⁹⁸ 1. prg.'nda yer alan düzenlemeye dayanarak giriş vizesi talebinde bulunmuşlardır⁹⁹.

---

⁹⁷ C-16/05, Veli Tüm/Mehmet Darı- Secretary of State for the Home Department, 20.09.2007. Bu kararın İngilizce metni için bkz., <http://curia.europa.eu/jurisp/cgi-bin/form.pl?long=en&Submit=Rechercher&alldocs>.

⁹⁸ ABAD tarafından Türk vatandaşlarına yönelik 2000 yılından itibaren tesis edilen bazı kararlarda da önemli bir yer tutan Katma Protokol'ün III. Kesiminin II. Bölümde Yerleşme Hakkı, Hizmetler ve Ulaştırma başlığını taşıyan 41. md.'si şu şekildedir.

"1. Akit taraflar, aralarında, yerleşme hakkı ve hizmetlerin serbest edimine yeni kısıtlamalar koymaktan kaçınırlar.

2. Ortaklık Konseyi, Ortaklık Anlaşması'nın 13 ve 14. md.'lerinde yer alan ilkelere uygun olarak, Akit tarafların yerleşme hakkı ve hizmetlerin serbest edimindeki kısıtlamaları aralarında gitgide kaldırmalarında uygulanacak sıra, süre ve usulleri tespit eder".

Ortaklık Konseyi söz konusu sıra, süre ve usulleri, çeşitli faaliyet dalları için bu alanlarda Topluluğun daha önce koyduğu hükümleri ve Türkiye'nin ekonomik ve sosyal alanlardaki özel durumunu göz önüne alarak, tespit eder. Üretim ve alışverişlerin gelişmesine özellikle katkıda bulunan faaliyetlere öncelik verir."

⁹⁹ İlgili kişilerin vize talepleri, İngiltere İçişleri Bakanlığı'na bağlı yetkili birim tarafından reddedilmiştir. Tesis edilen ret kararı üzerine ilgililer, İngiltere'de ilgili tasarrufun iptali

ABAD, bu davaya ilişkin tesis etmiş olduğu 20.09.2007 tarihli, C-16/05 sayılı ön kararın 46 no'lu prg.'ında, Katma Protokol'ün 41. md.'sinin 1. prg.'ına ilişkin değerlendirmelerde bulunmuştur. ABAD, bu hükmün yeterince açık ve koşulsuz niteliğiyle doğrudan etkiler doğurarak, bireylere üye Devlet ulusal mahkemeleri önünde bu hükümle çatışan iç hukuk kurallarına karşı ileri sürülebilecek haklar tanıdığını daha önceki içtihatlarına atıflar da bulunarak vurgulamıştır. İlgili kararın 48 no'lu prg.'ında bu hükmün, taraflara yerleşim özgürlüğüne ilişkin yeni kısıtlamalar getirmeyi yasakladığı belirtilmiştir.

ABAD, Katma Protokol'ün 41. md.'sinin 1. prg.'ına ilişkin, ilgili kararın 69 ve sonuç niteliğindeki 70 no'lu prg.'ında, bağımsız işçi statüsünde mesleki bir faaliyeti üye Devletlerde icra etme konusunda Türkiye Cumhuriyeti uyruklularının bu üye Devletlere ilk kabulleri noktasında, yerleşim özgürlüğünün kullanımını kısıtlayan ve bununla bağlantılı olarak usul ve esasa ilişkin konular bağlamında, yeni kısıtlamaların getirilmesini ilgili üye Devlet bakımından, bu Protokolün yürürlüğe giriş tarihinden itibaren yasaklandığı yorumunda bulunmuştur.

Bu tespit bağlamında; Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarına yönelik, Katma Protokol'ün yürürlüğe girdiği tarihten itibaren, yerleşim özgürlüğü, oturma hakkı ve onunla bağlantılı diğer haklar konusunda yeni kısıtlamalar getirilmesi yasaklanmıştır.

ABAD'ında vurguladığı gibi, Katma Protokol'ün 41. md.'sinin 1. prg.'ı taraflar arasında aşamalı bir şekilde yerleşme serbestliğinin sağlanmasına yönelik olarak üye Devletlere, bu hakkın kullanımını konusunda yeni engellemeler yaratarak, Protokol'ün yürürlüğe giriş tarihinde bu hakkı söz konusu olandan daha sıkı koşullara tabi kılmama, bu hakkın kullanımını zorlaştırmama konusunda mutlak bir yasaklama öngörmektedir. Böylece, Türkiye ile üye Devletler arasında gerçekleştirilmek istenen yerleşme serbestisinin aşamalı bir şekilde sağlanması güçleştirilmemiş olacaktır. Bu bağlamda, Katma Protokol'ün 41. md.'si, Ankara Anlaşması'nın yerleşme serbestliğine ilişkin 13. md.'sinin¹⁰⁰ zorunlu bir unsuru olup, yerleşme serbestliğinin kullanımının önündeki ulusal sınırlamaların da aşamalı biçimde kaldırılmasının vazgeçilmez bir ön koşulunu oluşturmaktadır.

Mehmet Soysal ve İbrahim Savatlı Davası¹⁰¹

Mehmet Soysal ve İbrahim Savatlı, Türkiye'de ikamet eden, Almanya'da kayıtlı bulunan bir Alman şirketine ait olan kamyonları kullanan, uluslararası eşya taşımacılığı alanında faaliyet gösteren bir Türk şirketi adına çalışan Türk vatandaşlarıdır. Bu faaliyetleri çerçevesinde 2000 yılına kadar vize başvuru-

---

için yargıya başvurmuşlardır. İngiltere'deki yetkili mahkeme, davacılar tarafından ileri sürülen iddiaların AB hukuk düzenini ilgilendirmesi nedeniyle, sorunu ön karar yöntemi çerçevesinde ABAD'nın yargı yetkisine sunmuştur. ABAD'na şu soru yöneltilmiştir: Katma Protokol'ün 41. md.'sinin 1. Prg.'ı, üye bir Devletin Katma Protokol'ün o üye Devlette yürürlüğe girdiği tarihteki koşullara kıyasla, bu Devlette bağımsız bir işyeri kurmak için yerleşmek isteyen bir Türk vatandaşına getirmiş olduğu yeni kısıtlamalarla, seyahat koşullarını ağırlaştırma yasağına aykırı davranmış olduğu yolunda yorumlanabilir mi?

¹⁰⁰ Ankara Anlaşması'nın 13. md.'si şu şekildedir:

"Akit Taraflar, yerleşme serbestliği kısıtlamalarını aralarında kaldırmak için, AT Kurucu Anlaşması'nın 43 ile 46. md.'leri ve 48. md.'sinden esinlenmekte uyumuşlardır".

¹⁰¹ C-288/06, Mehmet Soysal, İbrahim Savatlı- Bundesagentur für Arbeit, 19.02.2009. Bu kararın İngilizce metni için bkz., <http://curia.europa.eu/juris/cgi-bin/form.pl?lang=en&Submit=Rechersh&alldocs>.

rına ilişkin bir sorun yaşamamışlardır. 2001 ve 2002 yılları arasında ise Almanya'da kayıtlı bulunan kamyonları kullandıklarının tespit edilmesi üzerine vize başvuruları reddedilmiştir.

Bu davaya ilişkin olarak ABAD, 19.02.2009 tarihli, C-288/06 sayılı ön kararı tesis etmiştir. İlgili kararın 29 no'lu prg.'ında belirtildiği üzere, Soysal ve Savatlı kendilerine yönelik tesis edilen vize verilmesinin reddedilmesi yönündeki kararlar aleyhinde Berlin İdare Mahkemesi nezdinde dava açmışlardır. Bu davanın açılmasına gerekçe olarak, Soysal ve Savatlı, uluslararası eşya taşımacılığı alanında hizmet sunan kamyon sürücüleri olduklarından dolayı, Almanya'ya bu amaçla vizesiz girme hakları olduğunu beyan etmişlerdir. Soysal ve Savatlı iddialarını, Katma Protokol'ün 41. md.'sinin 1. prg.'ında yer alan 'standstill' (şartların geriye doğru ağırlaştırılmayacağı) hükmüne dayandırmışlardır. Katma Protokol'ün yürürlüğe girdiği tarihte, faaliyet sahalarına ilişkin vize koşulunun bulunmadığını, bu koşulun 1980 yılında ortaya çıktığını belirtmişlerdir. Berlin İdare Mahkemesi'nin söz konusu davayı 03.07.2002 tarihinde reddetmesinden sonra, Soysal ve Savatlı Berlin Üst idare Mahkemesi nezdinde temyiz başvurusunda bulunmuş, mahkemede davanın sonuçlanması açısından Katma Protokol'ün 41. md.'sinin 1. prg.'ının yorumlanması ihtiyacından hareketle sorunu ön karar yöntemi çerçevesinde ABAD'na sunmuştur.

İlgili kararın 37 no'lu prg.'ında, ön karar yöntemiyle sorulan sorular belirtilmiştir. Bu çerçevede Katma Protokol'ün 41. md.'sinin 1. prg.'ı itibarıyla ilgili kişiler, Katma Protokol'ün yürürlüğe giriş tarihi itibarıyla, vizesiz girme hakkının tanınmasına rağmen, bu tarihten sonra yapılan düzenlemeler ile vize zorunluluğunun getirilmesinin, ilgili hüküm itibarıyla hizmet sunma serbestisine ilişkin bir kısıtlama niteliğinde değerlendirilip değerlendirilmeyeceği sorulmaktadır. İkinci soru ise, ilk soruya verilen cevap ilgili düzenlemenin kısıtlama niteliğinde olduğuna ilişkinse, Katma Protokol'ün 41. md.'sinin 1. prg.'ının Türk vatandaşlarının Almanya'ya girmek için vizeye gereksinim duymadığı şeklinde değerlendirilip değerlendirilmeyeceğine ilişkindir.

ABAD ilgili kararın 45 no'lu prg.'ında, hükmün doğrudan etkisini vurulamış ve bu çerçevede çeşitli tarihlerde almış olduğu diğer kararlara da (Savaş, 46 – 54. paragraflar ile 71. paragraf, Abatay ve diğerleri, 58, 59 ve 117. paragraflar, Tüm and Dari, 46. paragraf). atıflar da bulunarak standstill¹⁰² (mevcut şartların ağırlaştırılmayacağı) hükmünü açık bir şekilde ortaya koymuştur. Bu bağlamda, Katma Protokol'ün 41. md.'si 1. prg.'ının Türk vatandaşlarına üye Devletler nezdinde başvurabilecekleri haklar tanıdığı belirtilmiştir. (Savaş, 54. paragraf ve Tüm ve Dari, 46. paragraf).

İlgili kararın 47 no'lu prg.'ında, Katma Protokol'ün 41. md.'si 1. prg.'ında yer alan standstill kuralının Türk vatandaşlarına (sadece Topluluk mevzuatına dayanarak) yerleşme hakkı veya hizmet sunma serbestisini kendi başına sağlamasına da, bu tür bir kuralın, üye Devletler bakımından ilgili alanlara ilişkin

¹⁰² Sanem Baykal, **Türkiye-AT Ortaklık Hukuku ve ATAD Kararları Çerçevesinde Katma Protokol'ün 41/1. Maddesinde Düzenlenen Standstill Hükümünün Kapsamı ve Yorumu**, İstanbul: İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları No: 214, Aralık 2007, s. 26. Türkiye-AB Hukuku kapsamında vize uygulamalarının ayrıntılı hukuki değerlendirmeleri için bkz. Sanem Baykal, **Türkiye-AT Ortaklık Hukuku Kapsamında Vize Uygulaması: Hukuki Durum Saptaması ve Öneriler**, Tepav AB Çalışmaları, Mayıs, 2009, passim. Hamdi Pınar, "Hizmetin Serbest Dolaşımı Kapsamında Türk Vatandaşları İçin Vizesiz Avrupa", **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt XIII, Sayı: 1-2, 2009, passim.

olarak, Katma Protokol'ün kendi hukuk düzenlerinde yürürlüğe girdiği tarihten itibaren yeni kısıtlamalar koyulmasını da açıkça yasakladığı belirtilmiştir.

Bu çerçevede ilgili kararın 62 no'lu prg.'ında, bu davaya ilişkin olarak Katma Protokol'ün 41. md.'sinin 1. prg.'ı itibarıyla bu protokolün yürürlüğe girdiği tarihte bu tür bir vize zorunluluğunun bulunmadığı belirtilmiştir. ABAD bu sebeple, Türk vatandaşlarının Türkiye'de yerleşik bulunan bir işletme adına hizmet sunmak amacıyla bir Üye Devletin topraklarına girmek için vizeye sahip olmalarına yönelik bir zorunluluğun uygulamaya konulmasını, ilgili hükmün engellediğini belirtmiştir.

Ezgi Payır-Burhan Akyüz-Birol Öztürk Kararı¹⁰³

Bayan Payır, Nisan 2002 tarihine kadar geçerliliği bulunan giriş izni çerçevesinde İngiltere'ye Nisan 2000 yılında giriş yapmıştır. Bu giriş izni au-pair'lik (çocuk bakıcısı) dışında hiçbir işte çalışmama koşuluna bağlanmıştır. Bayan Payır giriş izni sona ermeden önce, 1/80 sayılı Ortaklık Konseyi Kararının 6. md.'sinin 1. prg.'ına dayanarak çalışma izninin uzatılması talebiyle İçişleri Bakanlığı'na başvurmuştur. Bu başvurusunda Bayan Payır, 1 yıldan fazla sürerir aynı işverenin yanında çalıştığını ve bu işveren yanında çalışmaya devam etmek istediğini belirtmiştir. Bayan Payır'ın başvurusu yetkili birimler tarafından reddedilmiştir. Bayan Payır bu karar aleyhine, Yüksek İdare Mahkemesi'ne (High Court of Justice for England and Wales) başvurmuştur. Bu başvuru sonucunda, İçişleri Bakanlığının tesis etmiş olduğu karar iptal edilmiş ve Bayan Payır'ın giriş izni 2006 ağustosuna kadar uzatılmış ve iş piyasasına girişini sınırlayan önceki koşulların kaldırılmasına karar verilmiştir. İçişleri Bakanlığı ilgili kararı, 1/80 sayılı Ortaklık Konseyi Kararının 6. md.'sinin 1. prg.'ındaki hakların au pair'leri kapsamadığı gerekçesiyle temyiz etmiştir¹⁰⁴.

ABAD, bu davaya ilişkin 24.01.2008 tarihli, C-294/06 sayılı ön kararı tesis etmiştir. ABAD öncelikle soruna çözüm bulmak amacıyla, ilgili kararın 28, 29 ve 30 no'lu prg.'larında, 1/80 sayılı Ortaklık Konseyi Kararının 6. md.'sinin 1. prg.'ının kapsamının belirlenmesi amacıyla, Birden davasına da atıflar yaparak açıklamalar da bulunmuştur. İlgili kararın 31 no'lu prg.'ında, ilgililerin yapmış oldukları faaliyetler kapsamında, 1/80 sayılı Ortaklık Konseyi Kararının 6. md.'sinin 1. prg.'ı anlamında "işçi" olarak değerlendirilebilecekleri belirtilmiştir.

İlgililerin, 1/80 sayılı Ortaklık Konseyi Kararının 6. md.'sinin 1. prg.'ı anlamındaki koşulları öğrenci veya au-pair statüsü altında sağlamalarının,

¹⁰³ C-294/06, Ezgi Payır, Burhan Akyuz, Birol Öztürk- Secretary of State for the Home Department, 24.01.2008. Bu kararın İngilizce metni için bkz., <http://curia.europa.eu/jurisp/cgi-bin/form.pl?long=en&Submit=Rechersher&alldocs>.

¹⁰⁴ Bay Öztürk ve Bay Akyüz, sırasıyla 1997 ve 1999 yıllarında, öğrenci vizesi ile İngiltere'ye giriş yapmış, daha sonra haftada 20 saatlik bir çalışma izni elde etmişlerdir. Bay Öztürk ve Bay Akyüz, giriş izinleri sona ermeden önce, 1/80 sayılı Ortaklık Konseyi Kararının 6. md.'sinin 1. prg.'ı temelinde, bu sürenin yenilenmesi talebiyle İçişleri Bakanlığında başvuruda bulunmuşlardır. İçişleri Bakanlığının bu talepleri reddetmesi üzerine, ilgililer bu ret işleminin iptali talebiyle Yüksek İdare Mahkemesi'ne başvuruda bulunmuşlar ve bu talepleri kabul edilmiştir. Temyize taşınan bu davada, Temyiz mahkemesi (The Court of Appeal for England and Wales) davaların birleştirilmesine karar vermiştir.

Temyiz mahkemesi, ilgili yargılamada 1/80 sayılı Ortaklık Konseyi Kararının 6. md.'sinin 1. prg.'ının davaya konu teşkil eden Türk vatandaşlarını kapsayıp kapsamadığını belirlenmesi konusunda sorunu ön karar yöntemi çerçevesinde ABAD önüne getirmiştir

onların bir üye Devletin iş gücü piyasasına yasal olarak kayıtlı olmalarını ve işçi statüsünü kazanmalarını önleyip önlemeyeceğine ilişkin soruya yönelik olarak ABAD, ilgili kararın 35 no'lu prg.'nda, ilgililerin statülerinin, ilgililerin yapmış oldukları faaliyetlerin yasallığını ortadan kaldırmayacağını ve ev sahibi üye Devletin iş gücü piyasasına yasal olarak kayıtlı olmayı önlemeyeceğini belirtmiştir.

İlgili kararın 49 no'lu prg.'nda, ABAD soruna ilişkin sonuç olarak şunu ortaya koymuştur. Bir Türk vatandaşının au pair veya öğrenci olarak bir üye Devlete giriş izni elde etmesinin, 1/80 sayılı Ortaklık Konseyi Kararının 6. md.'sinin 1. prg.'ı anlamında, onu işçi statüsünden yoksun bırakmayacağını ve söz konusu üye Devletin "işgücü piyasasına yasal olarak" katılmasını engellemeyeceği belirtilmiştir. Söz konusu durum, ilgililerin çalışma iznini ve buna bağlı olarak da oturma iznini yenilemek amacıyla söz konusu hükümlere dayanmasına engel oluşturmamaktadır.

SONUÇ

Türkiye ile AB arasındaki ortaklık mevzuatının uyumsuzlukların çözümü konusunda benimsediği yöntem, doğrudan akit tarafları ve AB'yi süje olarak almaktadır. Bununla birlikte, ortaklık mevzuatı kapsamı itibarıyla, akit tarafların uyrukluğunda bulunan gerçek ve tüzel kişileri de dolaylı olarak muhatap durumuna getirmiştir¹⁰⁵.

Bu bağlamda, ortaklık mevzuatına istinaden gerçekleştirilen bir eylem veya tesis edilen bir işlem sonucunda, haksız bir fiile veya sorumluluk ihlaline maruz kalan Türkiye Cumhuriyeti uyruklu gerçek ve tüzel kişiler, ortaklık mevzuatının asli düzenlemelerinden birini oluşturan ve ortaklık ilişkisinin tarafları arasında, ortaklık mevzuatı uyarınca çıkabilecek uyumsuzluklara yönelik çözüm yöntemlerini öngören Ankara Anlaşması'nın 25. md.'si uyarınca, bu mağduriyetlerinin giderilmesi yönünde talepte bulunamamaktadırlar. Bu bağlamda, Türkiye Cumhuriyeti uyruklu gerçek ve tüzel kişileri şahsen ilgilendiren uyumsuzluklara ilişkin hiçbir düzenleme Ankara Anlaşması'nın 25. md.'sinde yer almamaktadır. Ankara Anlaşması'nın 25. md.'sinin ve Gümrük Birliği Kararı'nın ilgili düzenlemelerinin gerçek ve tüzel kişilerin haklarının korunması konusunda, önemli belirsizlikler ve yetersizlikler içermesi, gerçek ve tüzel kişilerin haklarının korunması konusunda hukuki anlamda güvensizliğe neden olmaktadır.

Yukarıda belirttiğimiz gibi, Türkiye ile AB arasındaki ortaklık mevzuatı, uyumsuzlukların çözümü konusunda benimsediği yöntemler belirsizlikler taşımaktadır. Bu bağlamda, ortaklık mevzuatı, AB Kurucu Andlaşması'nın 217 ve 218. md.'leri uyarınca, akit tarafların yanı sıra, AB adına AB Bakanlar Konseyi'nin tasarrufu ile yürürlüğe girmiş olmasından dolayı, AB hukuk düzeninin bir parçasını oluşturmaktadır. Bu nedenden dolayı ortaklık mevzuatı çerçevesinde, hakları ve menfaatleri olumsuz yönde etkilenen Türkiye Cumhuriyeti uyruklu gerçek ve tüzel kişilerin, AB hukuk düzeninin öngördüğü hukuki yolları kullanmaları söz konusu olabilmektedir.

Ortaklık mevzuatı bağlamında, Türkiye Cumhuriyeti uyruklu gerçek ve tüzel kişilerin AB yargısında dava açma haklarına ilişkin, açık bir normatif düzenleme yer almamasına rağmen, ABAD'nın ortaklık mevzuatını AB hukuk düzeninin bir parçası sayması nedeniyle, Türkiye Cumhuriyeti uyruklu gerçek

¹⁰⁵ Genç, op. cit., s. 140.

ve tüzel kişiler, özellikle iptal, hareketsizlik, tam yargı davalarını açabilir ve ön karar yönteminin işletilmesini zorlayabilmektedirler. Bugüne kadar yapılan başvurular incelendiğinde, ön karar yönteminin daha sıklıkla işletildiği görülmektedir.

Bu bağlamda ortaklık mevzuatı, AB hukuk düzeninde benimsenen ön karar yöntemini öngörmemesine rağmen, belirli koşulların gerçekleşmesi halinde ortaklık mevzuatına muhatap olan gerçek ve tüzel kişilerin ön karar yöntemine başvurmaları mümkündür. Zira, ortaklık mevzuatının AB hukuk düzeninin bir parçasını oluşturmasından dolayı, Türkiye Cumhuriyeti uyruklu gerçek ve tüzel kişiler, AB üyesi Devletlerin, ülkelerindeki ulusal yargı organları önünde taraf oldukları davalarda, ortaklık mevzuatına dayanarak tesis edilen tasarrufların bu davaya uygulanmasını talep ederek, bu tasarruflara yönelik ulusal yargı organını, AB Kurucu Andlaşması'nın 234. md.'sine dayanarak, ABAD'ndan ön karar isteminde bulunmaya zorlayabilmektedirler¹⁰⁶.

Ön karar yöntemi, AB üyesi Devletlerin ülkelerinde yasal koşullara uygun olarak yaşayan Türkiye Cumhuriyeti uyrukluğundaki gerçek kişiler tarafından sıkça kullanılmaktadır. Bu çerçevede, Türkiye ile AB arasında 01.12.1964 tarihinde yürürlüğe giren Ankara Anlaşmasıyla kurulan ortaklık ilişkisi, Katma Protokol, Gümrük Birliği Kararı ve ortaklığın en üst düzey karar organı olan Ortaklık Konseyi'nin aldığı çeşitli kararlar ile geliştirilmiştir. Bu düzenlemeler kapsamında, Türkiye Cumhuriyeti uyruklu gerçek ve tüzel kişilere yönelik olarak, AB hukuk düzeni çerçevesinde bir takım haklar öngörülmüş, ancak bu haklar uygulamada tam anlamıyla yürürlüğe sokulamamıştır. Bu süreçte ABAD, ortaklık mevzuatı çerçevesinde Türkiye Cumhuriyeti uyruklu gerçek ve tüzel kişilere yönelik davalarda vermiş olduğu kararlarla, bu kişilerin sahip olduğu söz konusu hakların yorumlanması ve geliştirilmesinde önemli bir rol oynamıştır.

Bu anlamda ilk olarak, 30.09.1987 tarihli, C-12/86 sayılı Meryem Demirel kararıyla başlayan Türkiye Cumhuriyeti uyruklu gerçek kişilerin hukuk mücadelesi, çalışmamızda sadece bir kısmını verdiğimiz bugüne kadar verilen kararlar ile artarak ve çeşitlilik kazanarak devam etmekte olup, ortaklık mevzuatı alanında önemli bir içtihat birikimi sağlanmıştır. ABAD'nın Türkiye Cumhuriyeti uyruklu gerçek ve tüzel kişilerin, ortaklık mevzuatından kaynaklanan haklarını ulusal idareler ve mahkemeler önünde ileri sürebileceklerine ilişkin içtihadı, ortaklık ilişkisinin bireysel haklar bakımından önemini de ortaya koyar niteliktedir. Bu süreçte en büyük kazanımlardan biri, başta Ankara Anlaşması ve Katma Protokol'ün kimi düzenlemeleri olmak üzere, bazı Ortaklık Konseyi kararlarının üye Devletlerde doğrudan etkili olduğuna hükmedilmiş olmasıdır. Bir anlaşma hükmünün doğrudan etkili olabilmesi için ABAD'na göre; ilgili hükmün kesin ve açık bir yükümlülük getirmesi, ikinci olarak söz konusu yükümlülüğün uygulanabilmesinin, üye Devletler tarafından bir önlemin alınmasına bağlı olmaması gerekmektedir¹⁰⁷. Bu bağlamda, açık ve kesin

¹⁰⁶ Reçber, "Türkiye-Avrupa Birliği...", op. cit., s. 59.

¹⁰⁷ AB hukuk düzeninin doğrudan etkisi ilkesinin ilk olarak Van Gend en Loos davasında benimsendiği söylenebilir. İlk olma niteliğinin yanı sıra belirleyici olma özelliğini de taşıyan bu kararda, AB hukuk düzeninde gerçek ve tüzel kişilerin üye Devletlerin hakları ve yükümlülükleri sahip olduğu belirtilmektedir. Böylece gerçek ve tüzel kişiler doğrudan uygulanma özelliğine sahip bir hükmü, kendi iç hukuklarında da ileri sürme hakkına sahip olmaktadır. ABAD, Simmenthal davasında da AB hukuku kurallarının, yürürlüğe giriş tarihinden itibaren, üye Devletlerde eksiksiz ve uyum içinde uygulanacağına karar vermiştir. Bu bağlamda belirtilmesi gereken önemli bir nokta da, AB hukuk düzenini oluşturan her hükmün doğrudan etkiye sahip olup olmayacağına

yükümlülükler getirip, uygulanması bakımından herhangi bir aracı tasarruf ya da uygulama işlemine gerek olmayan Ortaklık Konseyi kararları da, AB hukuk düzeninde bireylere yönelik doğrudan etkili hukuk normları tesis ettiğinden dolayı, bireyleri hak sahibi yapmakta ve bireylere yükümlülük getirebilmektedir.

ABAD tarafından ön karar yöntemi çerçevesinde özellikle Türkiye Cumhuriyeti uyruklu gerçek kişilere yönelik olarak alınan ve bu çalışma kapsamında incelenen; Sevince, Kuş ve Eroğlu kararlarına bakıldığında, kimi Ortaklık Konseyi kararlarının doğrudan etkisi ve bireylere sağladığı hakların kapsamının ne olduğu daha iyi anlaşılacaktır. Bu kararlarda, “çalışma” hakkının, “oturma” hakkına bağlı olduğu ve Ortaklık Konseyi tarafından tesis edilen 1/80 sayılı kararın 6 ve 7. md.’leri uyarınca çalışma hakkını kazanan Türkiye Cumhuriyeti uyruklu gerçek kişilere oturma hakkının verilmesi gerektiği de belirtmiştir.

ABAD tarafından ön karar yöntemi çerçevesinde Türkiye Cumhuriyeti uyruklu gerçek kişilere yönelik olarak alınan ve bu çalışma kapsamında incelenen; Savaş, Tüm ve Darı kararları da Katma Protokol’ün 41. md.’si ile ilgilidir. Ankara Anlaşması’na istinaden tesis edilen Katma Protokol’ün 41. Md.’si, Ankara Anlaşması’nın 13. ve 14. md.’lerine atıfta bulunarak akit tarafların yerleşme ve hizmet edimi serbestliğine ilişkin 01.01.1973 tarihinden itibaren yeni kısıtlamalar koymaktan kaçınmalarını düzenlemektedir. Katma Protokol’ün 41. md.’sinin 1. prg.’ı uyarınca, AB üyesi Devletler, iş kurmak ve yerleşmek amacıyla Devlet ülkelerinde yasal olarak bulunan bulunan Türkiye Cumhuriyeti uyruklu gerçek kişilere uyguladıkları hükümleri, Katma Protokol’ün kendi hukuk düzenlerinde yürürlüğe girdiği tarihten itibaren ağırlaştıramayacaklardır. Bu bağlamda ABAD, 2007 tarihinde vermiş olduğu Veli Tüm ve Mehmet Darı kararıyla, Katma Protokol’ün 41. md.’sinin 1. prg.’ının, hizmet edimi ve yerleşme serbestliği konusunda, taraflara yeni kısıtlamalar koymasını açıkça yasaklayan bir hüküm olduğunu belirtmiştir.

Ortaklık mevzuatının kaynaklık ettiği konulara ilişkin, AB kurumlarının veya ajanlarının Türkiye Cumhuriyeti uyruklu gerçek ve tüzel kişilerin haklarını ihlal eden tasarruf veya işlemde bulunmaları halinde, AB yargısı çerçevesinde başvurabilecek yargısal yollardan biri de tazminat davalarıdır. Bu yargısal yol, Yedaş’ın açmış olduğu ve esastan görüşülen dava ile gerçeklik kazanmıştır. Çalışmamızda ayrıntılı bir şekilde incelenen bu davada, Yedaş sunmuş olduğu dava dilekçesinde, 1/95 sayılı Gümrük Birliği Kararı’nın yürürlüğe girmesinden sonra uğramış olduğu zararları kanıtlayan savlar ileri sürerek, AB Bakanlar Konseyi ile Komisyon’un tazminat ödemeye ve mahkeme masraflarını karşılamaya mahkum edilmesini istemiştir. Davalı durumda olan, AB Bakanlar Konseyi ve Komisyon ise, davanın reddedilmesini ve mahkeme masraflarının Yedaş’a yükletilmesini talep etmişlerdir.

Yedaş tarafından açılan ve ABİDM’nin esastan alıp karara bağladığı bu tazminat davası, Türkiye Cumhuriyeti uyrukluğundaki gerçek ve tüzel kişiler

---

belirtilmesidir. AB hukuk düzeninin hükümlerinin doğrudan uygulanma kabiliyetine sahip olabilmeleri için açık nitelikte olması, yani belirsiz nitelikte olmaması ve şart içermemesi gerekmektedir. Doğrudan uygulanabilmenin olabilmesi için ayrıca söz konusu hükmün ulusal hukukta aracı tasarruflarının yapılmasını gerektirmeyen nitelikte olması gerekmektedir. C-26/62, WV Algemene Transport-en Expeditie Onderneming Van Gend Loos/Netharland Inland Revenue Administration, 05.02.1963. C-106/77, Amministrazione delle Finanze dello Stato-Simmenthal, 09.03.1978. Ayrıca bkz. European Union Law, Damian Chalmers-Gareth Davies-Giorgio Monti, Cambridge University Press, Second Edition, 2010, pp. 268-271.

açısından son derece önemlidir. Yedaş'ın açmış olduğu bu dava, Türkiye Cumhuriyeti uyrukluğundaki gerçek ve tüzel kişileri de cesaretlendirebileceği gibi, onların açacağı davalara da emsal oluşturabilir. Bu nedenle dava, Türkiye Cumhuriyeti uyrukluğundaki tüzel kişileri, özellikle ortaklık mevzuatından menfi yönden etkilenenleri doğrudan ilgilendirmektedir. Her ne kadar, ABİDM ve temyiz aşamasında ABAD, bu davaya ilişkin Yedaş'ı haksız görseler de bu türden davaların açılması, ortaklık mevzuatına taraf olan veya bu mevzuattan olumsuz yönde etkilenen Türkiye Cumhuriyeti uyrukluğundaki gerçek ve tüzel kişileri cesaretlendirebilir. Zira, AB hukuk düzeninde, ortaklık mevzuatına tâbi gerçek ve tüzel kişilerin Toplulukların akit dışı sorumluluğu kapsamında, AB yargısında dava açma hakları açıkça düzenlenmezken, ortaklık mevzuatının ilgili normlarından kaynaklanan nedenlerle zarar gördüğünü iddia eden Yedaş, bu konuda dava açma yoluna giderek ABİDM'nin davayı esastan ele almasında önemli bir rol oynamıştır.

AB hukuk düzeni çerçevesinde üzerinde durulması gereken bir konu da, gerek asli normlar gerek türeme normlar¹⁰⁸ itibarıyla özellikle yerleşim hakkı, serbest dolaşım ve hizmet edimi gibi konulara ilişkin getirilen sınırlamaların ortaklık mevzuatıyla uyuşup uyuşmadığı sorunudur. Bu bağlamda, dikkate alınması gerekenler, Ankara Anlaşması'nın 13. ve 14. md.'leri ile Katma Protokol'ün 41. md.'sinde yer alan düzenlemelerdir. Bu düzenlemelerden Ankara Anlaşması'nın 13. md.'si yerleşme serbestliğini, 14. md.'si hizmet edimi serbestliğini kapsamaktadır. Bu maddeler, yerleşme ve hizmet edimi serbestliğinin, AB Kurucu Andlaşması'nın ilgili düzenlemelerine istinaden aşamalı olarak sağlanmasını öngörmektedir. Bu bağlamda yukarıda da belirttiğimiz gibi, Ankara Anlaşması'na istinaden tesis edilen Katma Protokol'ün 41. md.'si, Ankara Anlaşması'nın 13. ve 14. md.'lerine atfta bulunarak, tarafların yerleşme ve hizmet edimi serbestliğine ilişkin yeni kısıtlamaları 01.01.1973 tarihinden itibaren koymaktan kaçınmalarını düzenlemektedir.

Bu bağlamda özellikle, Schengen müktesababı çerçevesinde tek tip vize uygulaması, Türkiye Cumhuriyeti uyruklu gerçek ve tüzel kişilerin haklarını olumsuz yönde etkilemektedir. Bu durum, tek taraflı ve sonraki tarihli bir tasarrufla gerçekleştiğinden dolayı ortaklık mevzuatına aykırılık oluşturmaktadır. Bu çerçevede Komisyon'un, AB Bakanlar Konseyi Tüzüğü'nde bulunan tek tip vize uygulamasının Türkiye Cumhuriyeti uyrukluğundaki kişileri içermediğine yönelik bir tasarıyı AB Bakanlar Konseyi'ne sunması gerekmektedir. Komisyon'un ilgili tasarrufla bulunmaması durumunda, Türkiye Cumhuriyeti uyrukluğundaki kişiler Komisyon'un harekete geçmesini talep edebilir ve bu talebin kabul edilmemesi durumunda, AB Kurucu Andlaşması'nın 232. md.'si uyarınca hareketsizlik davası açılabilirler. Komisyon'un harekete geçip, ilgili talepleri reddetmesi durumunda, muhatap durumunda bulunan gerçek ve tüzel kişiler AB Kurucu Andlaşması'nın 230. md.'si uyarınca iptal davası açabilirler. Bu bağlamda, Türkiye Cumhuriyeti kimi üye Devletlerin ortaklık mevzuatına aykırı eylemde bulunduğu ve işlem tesis ettiği gerekçesiyle, ABAD bünyesinde ihlal davası açılması konusunda Komisyon ve üye Devletleri zorlayabilir¹⁰⁹.

¹⁰⁸ Asli kaynaklar, AB hukuk düzeninin temel ilke ve kurallarının yer aldığı mevzuattır. Asli kaynakları; kurucu andlaşmalar, kurucu andlaşmalarda değişiklik meydana getiren andlaşmalar, söz konusu andlaşmaları tamamlayan ekler ve protokoller ve katılım andlaşmaları oluşturmaktadır. AB hukuk düzeninin türeme kaynakları; düzenleme yapma yetkisine sahip AB bünyesindeki organlarının (Konsey, Komisyon, Avrupa Parlamentosu gibi) yaptıkları işlemlerdir. Bunlar, tüzükler, yönergeler, tavsiye ve görüşlerden oluşmaktadır.

¹⁰⁹ Reçber, "Ortaklık Mevzuatına İstinaden...", op. cit., s. 64-65.

Sonuç olarak, ortaklık mevzuatı düzenlemelerinin, Türkiye Cumhuriyeti uyruklu gerçek ve tüzel kişilere yönelik olarak, bu mevzuat çerçevesinde çıkarılabilecek uyuşmazlıkların çözümünü konusunda etkin ve yeterli olduğu söylenebilir. Bu bağlamda, ortaklık mevzuatının AB hukuk düzeninin bir parçasını oluşturmasından dolayı, Türkiye Cumhuriyeti uyruklu gerçek ve tüzel kişilerin bu mevzuat çerçevesinde tesis edilen hakların kullanımına ve uğramış oldukları zararların giderilmesine ilişkin talepleri doğrultusunda başvurabilecekleri hukuksal yol AB yargısı olmalıdır. Bu çalışma kapsamında da sadece bir kısmı incelenen AB yargısının tesis ettiği kararlardan da anlaşılacağı üzere, gerekli şekil şartlarının sağlanması koşuluyla, hukuksal yönden daha etkin olan bu yolun kullanılabilmesi açıktır. Bu bağlamda, birtakım zorluklar olsa da, Türkiye Cumhuriyeti uyruklu gerçek ve tüzel kişilerin uğramış oldukları hak ihlallerine ve zararlara ilişkin AB yargısı bağlamında, gerekli şekil şartlarını sağlayarak dava açma konusunda daha ısrarlı olmaları öncelikle kendileri açısından faydalı olmakla beraber, benzer durumda bulunanlar açısından da emsal niteliğinde olacaktır.

KAYNAKLAR

ADAÖĞLU Hacer Soykan, **Avrupa Topluluğu Hukukunun Üye Ülkelerde Uygulanmasında Ulusal Mahkemeler ve Avrupa Topulukları Adalet Divanı İlişkisi**, http://tez2.yok.gov.tr/fmi/xsl/tez/liste_ve_detay_liste... (e.t. 15.10.2007.) Ankara, 2003.

ALTER Karen, "Who are the Masters of Treaty?: European Governments and the European Court of Justice", **International Organization**, Vol 52, No 1, 1998. ss. 121-147.

AKSOY Murat Uğur, **Avrupa Hukuku Açısından Türk Vatandaşlarına Uygulanan Vize Alma Mecburiyetinin Değerlendirilmesi Raporu**, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları No: 213, İstanbul, Kasım 2007.

ARAT Tuğrul, **Avrupa Topulukları Adalet Divanı**, Ankara Üniversitesi Avrupa Topluluğu Araştırma ve Uygulama Merkezi, Ankara, 1989.

ARAT Tuğrul "Avrupa Birliği ile Türkiye Arasındaki İlişkiler ve Gümrük Birliği'nin Yeri", **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt 44, Sayı 1-4, Yıl 1995, s. 587-606.

ARSAVA Ayşe Füsün, **Roma Andlaşması'nda Ön Karar Prosedürü ve Bu Prosedür Çerçevesinde Doğan Sorunlar**, A.Ü.S.B.F. Basımevi, Ankara, 1989.

BAYKAL Sanem, "Avrupa Topluluğu Hukukunda İptal Davası ve Özel Kişilerin Davacı Olabilme Koşulları: Topluluk İçtihadı Işığında Bir İnceleme", **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt 54, Sayı 3, Yıl 2005, ss. 195-222.

BAYKAL Sanem, **Avrupa Birliği Hukukunda Tazminat Davası**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2006.

BAYKAL Sanem, **Türkiye-AT Ortaklık Hukuku ve ABAD Kararları Çerçevesinde Katma Protokol'ün 41/1. Maddesinde Düzenlenen Standstill Hükümünün Kapsamı ve Yorumu**, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları No: 214, İstanbul, Aralık 2007.

BAYKAL Sanem, **Türkiye-AT Ortaklık Hukuku Kapsamında Vize Uygulaması: Hukuki Durum Saptaması ve Öneriler**, Tepav AB Çalışmaları, Mayıs 2009.

BORCHARD Gerrit, "The Award of İnterim Measures by The European Court of Justice", **Common Market Law Review**, Vol 22, 1985, ss. 203-237.

CAN Hacı - ÖZEN Çınar, **Türkiye-Avrupa Topluluğu Ortaklık Hukuku**, Gazi Kitapevi, Ankara, 2005.

CRAİG Paul – DE BURCA Grainne, **EU Law. Text, Cases and Materials**, 3. Edition, Oxford-New York, Oxford University Press, 2003.

CHALMERS Damian –DAVIES Gareth –MONTİ Giorgio, **European Union Law: Cases and Materials**, Cambridge University Press, Second Edition, 2010.

GENÇ Mehmet, "Türkiye- AT Ortaklık Mevzuatında Uyuşmazlıkların Çözümü", **Prof.Dr. Nurhan Akçalı'ya Armağan**, Bursa, 2000, ss. 129-144.

GÜNUĞUR Haluk, "Ankara Anlaşması'nın Hukuksal Değerlendirilmesi", **İktisadi Kalkınma Vakfı Dergisi**, Sayı 58, Eylül 1988, ss. 54-62.

GÜNUĞUR Haluk, "Ortaklık Antlaşmaları ve 6 Mart 1995 Ortaklık Konsey Toplantısı Kararları Işığında Gümrük Birliği", **Avrupa Birliği El Kitabı**, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Yayını, Ankara, 1995, ss. 281-298.

GÜNUĞUR Haluk, **Avrupa Birliği'nin Hukuk Düzeni**, Avrupa Ekonomi Danışma Merkezi, Ankara, 2007.

GÜMRÜKÇÜ Harun, "Kuş Davası ve Bunun AT Üyesi Ülkelerdeki Türk Göçmenlerin Çalışma ve Oturma İzinleri Üzerindeki Etkileri", **Mülkiyeliler Birliği Dergisi**, Sayı 164, ss. 25-36.

HORSPOOL Margot - HUMPHREYS Matthew, **European Union Law**, Oxford University Press, 4 th edition, 2006..

KARAYİĞİT Mustafa T, **Avrupa Birliği Normlarının Denetiminde Gerçek ve Tüzel Kişiler Faktörü**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2008, ss. 104-113.

KACZORAWSKA Alina **European Union Law**, Roudledge-Cavendish, 2008.

REÇBER Kamuran, "Avrupa Toplulukları'nda İptal Davaları", **İstanbul Üniversitesi SBF Dergisi**, No 25, Ekim 2001, ss. 209-228.

REÇBER Kamuran, **Avrupa Toplulukları İlk Derece Mahkemesi**, 1. Baskı, Ezgi Kitapevi Yayınları, Bursa, 2002.

REÇBER Kamuran, "Ortaklık Mevzuatı İtibarıyla Türkiye Cumhuriyeti Uyruklu Gerçek ve Tüzel Kişilerin Topluluklar Yargısında Tam Yargı Davası Açabilmeleri: Yedaş davası Örneğinde Hukuksal Bir Analiz", **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Cilt 62, Sayı 3, Temmuz-Eylül 2007, ss. 269-290.

REÇBER Kamuran, **Türkiye- Avrupa Birliği İlişkileri**, Alfa Aktüel Yayınları, 2. Baskı, Bursa, Temmuz 2008.

REÇBER Kamuran "Ortaklık Mevzuatına İstinaden Açılacak Davalar", **Uluslararası Hukuk Politika Dergisi**, Cilt 4, Sayı 14, 2008, ss. 53-78.

REÇBER Kamuran, "Avrupa Birliği'nde Değişim İhtiyacı: Avrupa Toplulukları Ortadan Kalkıyor", **Global Strateji Enstitüsü Dergisi**, Kış 2008, Sayı 12, Yıl 3, ss. 80-91.

PINAR Hamdi, "Hizmetin Serbest Dolaşımı Kapsamında Türk Vatandaşları İçin Vizesiz Avrupa", **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt XIII, Sayı: 1-2, 2009, ss. 77-113.

PEERS Steve, "Living in Sin: Legal İntegration Under the EC-Turkey Customs Union", **European Journal of International Law**, No 7/3, 1996, ss. 411-430.

TEKİNALP Gülören – TEKİNALP Ünal, **Avrupa Birliği Hukuku**, 2. Baskı, Beta yayınları, İstanbul, 2000.

Ortaklık Mevzuatı Açısından Türkiye Cumhuriyeti Uyrukluğundaki 1427 Gerçek ve Tüzel Kişilerin Avrupa Birliği Hukuk Düzeninde Açabilecekleri Davalar

WEATHERİLL Stephen, **Cases and Materials on EU Law**, Oxford University Press, 8 th Edition, 2007.

WEİLER Joseph A Quiet Revolution: The European Court of Justice and its Interlocutors”, **Comperative Political Studies**, Vol 26, No 4, 1994, ss. 510-534.

Mahkeme Kararları

C-26/62, WV Algamene Transport-en Expeditie Onderneming Van Gend Loos/Netharland İnkland Revenue Administration, 05.02.1963.

C-181/73, Haegemann-Belgian State, 30.04.1974.

C-106/77, Amministrozione dele Finanze dello Stato-Simmenthal, 09.03.1978.

C-12/86, Meryem Demirel-Stadt Schwäbisch Gmünd, 30.09.1987.

C-192/89, S.Z. Sevince- Staatssecretaris Van Justitie, 20.09.1990.

C-237/91, Kazim Kuş-Landeshauptstadt Wiesbaden, 16/12/1992.

C-298/89, Government of Gibraltar-Council of the Eoropean Communities, 29.06.1993.

C-355/93, Hayriye Eroglu-Land Baden/Württemberg, 05.10.1994.

C-434/93, Ahmet Bozkurt-Staatssecretaris van Justite, 06.06.1995.

C-262/96, Sema Sürül-Bundesanstalt für Arbeit, 04.05.1999.

C-37/98, Abdulnasir Savas-Secretary of State for the Home Department, 11.5.2000.

T-367/03, Yedas Tarım ve Otomotiv Sanayi ve Ticaret/Council and Commission, 30.03.2006.

C-16/05, Veli Tum/Mehmet Dari- Secretary of State for the Home Department, 20.09.2007.

C-294/06, Ezgi Payir, Burhan Akyuz, Birol Öztürk- Secretary of State for the Home Department, 24.01.2008.

C-288/06, Mehmet Soysal, İbrahim Savatlı- Bundesagentur für Arbeit, 19.02.2009.